

■ Ἀπὸ τὸ Ὁρθόδοξο Ἀγιολόγιο τῆς Ἀνατολῆς

Ἡ εὐσέβεια τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου Α΄ καὶ τῆς Πλακίλλας*

Ἁγὼνας τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκρατορικοῦ ζεύγους
γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς Ὁρθοδοξίας
καὶ ἡ ἀναφορά τους σὲ Συναξάρια καὶ Ἀγιολόγια

† 17η Ἰανουαρίου 395

Στίχοι

*Ἡ βασιλεία ἐμποδὼν οὐχ' ὥράθη,
Σοὶ ὦ Θεοδόσιε πρὸς σωτηρίαν.*

Μετὰ τὴν ἧττα καὶ τὸν θάνατο τοῦ αὐτοκράτορα Οὐάλη (364-378) ἀπὸ τοὺς Γότθους, στὴ μάχη τῆς Ἀδριανούπολης, ὁ Αὐτοκράτορας Γρατιανὸς τοποθέτησε τὸν Θεοδόσιο Α΄, ὡς Στρατηγὸ, ἐναντίον τῶν βαρβαρικῶν φύλων, ποὺ εἶχαν εἰσβάλει στὴ χερσόνησο τοῦ Αἴμου¹. Στὴ συνέχεια, ὁ Θεοδόσιος, λόγω τῶν στρατιωτικῶν του ἐπιτυχιῶν, ἀνακηρύχθηκε συναυτοκράτορας μὲ τὸν Γρατιανό².

Ἐνῶ οἱ πρόγονοι τοῦ Θεοδοσίου ἦταν Χριστιανοί³, ὁ ἴδιος βαπτίστηκε σὲ μεγάλη ἡλικία, στὴν Θεσσαλονίκη, ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπο Ἀχόλιο († Μνήμη: 23η Ἰανουαρίου, 360-383 ἢ 384)⁴, παρόλο ποὺ ἤδη πρέπει νὰ ἦταν ἀφοσιωμένος ὀπαδὸς τῶν ἀποφάσεων τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου⁵. Ὁ Ἀχόλιος πραγματοποίησε καὶ τὴν κατήχηση τοῦ νέου Αὐτοκράτορα⁶. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο, ὅτι ὅλοι οἱ ἱστορικοί, τὴν αἰτία τῆς βάπτισης τοῦ Θεοδοσίου, τὴν ἀνάγουν στὴ σοβαρὴ ἀσθένεια ποὺ ἀντιμετώπισε, ὅταν βρισκόταν στὴ Θεσσαλονίκη⁷. Κανένας δὲν ὑποστήριξε τὸ ἐνδεχόμενο ἢ αἰτία νὰ ἦταν ἡ πίστη καὶ ἡ ἀφοσίωσή του στὴν Ὁρθοδοξία.

Ἡ ἐπίδραση τοῦ Ἀχόλιου στὸν Αὐτοκράτορα, γιὰ τὰ θεολογικὰ ζητήματα ποὺ ἀντιμετώπιζαν οἱ ἀνατολικὲς ἐπαρχίες τοῦ κράτους, ἦταν ἀποφασιστική. Τὸ ἔδαφος, γιὰ τὴν ἐπιβολὴ ξανὰ τῆς Ὁρθοδοξίας ἦταν κατάλληλο. Τὸ Διάταγμα (Edictum) τῆς 28ης Φεβρουαρίου 380⁸, μὲ τὸ ὁποῖο ὄχι μόνο δήλωσε ὁ Θεοδοσίος Α΄ ἐπίσημα τὴν ἀφοσίωσή του στὸ Σύμβολο τῆς Νικαίας, ἀλλὰ καὶ «ὥρισεν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους τὴν Χριστιανικὴν»⁹, θὰ πρέπει νὰ ἦταν προϋπόθεση γιὰ νὰ δεχθεῖ ὁ Ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης νὰ βαπτίσει τὸν νέο Αὐτοκράτορα¹⁰. Σίγουρα, ὁ Ἐπίσκοπος Ἀχόλιος θὰ βοήθησε καὶ στὴν σωστὴ λεκτικὴ σύνταξη τοῦ Διατάγματος.

Μὲ τὸ Διάταγμα αὐτὸ διατυπωνόταν ἡ θέση, ὅτι ὅλα τὰ ἔθνη ποὺ περιελάμβανε τὸ Βυζάντιο θὰ ἔπρεπε νὰ συνεχίσουν νὰ πρεσβεύουν αὐτὸ ποὺ παρέδωσε ὁ Ἀπόστολος Πέτρος στοὺς Ρωμαίους καὶ τὸ τηροῦσαν σήμερα οἱ Ἐπίσκοποι, Δάμασος Ρώμης καὶ Πέτρος Ἀλεξανδρείας.

Μόνο αὐτοὶ ποὺ πίστευαν στὴν θεότητα τοῦ Πατέρα, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος θὰ ἀποκαλοῦνταν μὲ τὸν τίτλο τοῦ καθολικοῦ Χριστιανοῦ (*Christianorum catholicorum*). Οἱ αἰρετικοὶ ἀποκαλοῦνταν ἀνόητοι καὶ τρελοὶ, ἐνῶ τοὺς ἀπαγορευόταν νὰ καλοῦνται «ἐκκλησία» (*nec conciliabula eorum ecclesiarum nomen accipere*)¹¹.

Ὁ Θεοδοσίος ἦταν διοικητὴς τοῦ στρατοῦ στὴν Μοισία Α΄ τὸ 374.

Τὸ Διάταγμα «δὲν ἐστρέφετο μόνο κατὰ τῶν αἰρετικῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἀλλοθρήσκων. Τοῦτο δεικνύουσι, πρῶτον, αἱ ἐν ἀρχῇ τοῦ διατάγματος λέξεις “ὄλους τοὺς λαοὺς” (*cunctos populos*)»¹². Ὅποιος δὲν δεχόταν αὐτὸ τὸ Δόγμα, αὐτὸ σήμαινε, ὅτι ὑποστήριζε τὸ ἀτιμωτικὸ ὄνομα τῶν αἰρετικῶν¹³.

Εἶναι ἡ πρώτη φορά, πού σὲ νόμο τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐκκλησιαστικὴ ὀρολογία¹⁴, χρησιμοποιοῦντο ὁ ὅρος «καθολικός», γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴν παγκόσμια Ἀποστολικὴ Ὁρθόδοξη Πίστη¹⁵. **Οἱ** Williams-Friell θεωροῦν, ὅτι ὁ Θεοδοσίος εἶναι ἱστορικὸς ἰδρυτὴς τῆς θεμελιωμένης *καθολικῆς Ἐκκλησίας*¹⁶. **Αὐτοκρατορικὰ** ὑπαγορεύτηκε ἡ εὐθυγράμμιση τῆς σωστῆς πίστεως μὲ τὸν *Καθολικισμό*¹⁷. **Γιὰ** πρώτη φορά ἡ ἐνότητα μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ἐπιβλήθηκε ἀπευθείας μὲ νόμο¹⁸. **Μὲ** τὸ Διάταγμα αὐτό, ὁ Θεοδοσίος καθόρισε τὰ κριτήρια τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας στὴν Ὁρθοδοξία τῆς Πίστεως τῆς Νίκαιας, τόσο γιὰ τὴν Ἀνατολική, ὅσο καὶ γιὰ τὴν Δύση καὶ κήρυξε τὸν Ὁρθόδοξο Χριστιανισμό ὡς τὴν ἐπίσημη Θρησκεία, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπίσημο Δόγμα τοῦ κράτους.

Ἦταν ἀναμενόμενο λοιπὸν, μετὰ τὸ Διάταγμα, νὰ διώξει τὸν ἀρειανόφρονα ἀρχιεπίσκοπο τῆς Κωνσταντινούπολης Δημόφιλο¹⁹, νὰ ἀπαγορεύσει στοὺς αἰρετικοὺς τὸ δικαίωμα τῆς ἐλεύθερης λατρείας²⁰, ἐνῶ τοὺς ναοὺς τους, τοὺς ἐπέστρεψε στοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Δόγματος τῆς Νίκαιας²¹.

Ὁ Μέγας Θεοδοσίος δὲν εἶχε, στὴν συνέχεια, τὴν πρόθεση νὰ συγκαλέσει μία νέα Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ἀφοῦ «ὁ ἀγώνας τῶν ὀρθοδόξων γιὰ μία ὀλόκληρη πεντηκονταετία καὶ πλέον (328-381) εἶχε συντονισθεῖ πρὸς τὴν μονοσήμαντη κατεύθυνση τῆς ἐπιβολῆς τοῦ κύρους τῆς Συνόδου τῆς Νικαίας καὶ τῶν ἀποφάσεών της σὲ ὀλόκληρη τὴν Ἐκκλησία, μὲ τὸ αἰτιολογικὸ ὅτι τὸ Σύμβολο τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀρκοῦσε γιὰ τὴν κατοχύρωση τῆς ὀρθοδοξίας τῆς πίστεως ἐναντι ὅλων τῶν αἰρέσεων»²².

Κύριος σκοπὸς λοιπὸν τοῦ Θεοδοσίου ἦταν ἡ «κανονικὴ πλήρωση τοῦ “ἐπισημοτάτου” θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως». **Τόσο** οἱ Ὁρθόδοξοι ὅσο καὶ οἱ Ἀρειανόφρονες εἶχαν πάντοτε σταθερὸ στόχο τὸν ἔλεγχο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς πρωτεύουσας τοῦ κράτους²³. **Μετὰ** τὸν διωγμὸ τοῦ ἀρειανόφρονα Δημόφιλου καὶ τὴν ἀντικανονικὴ ἐκλογή τοῦ εὐνοούμενου τοῦ Πέτρου Ἀλεξανδρείας, Μαξίμου τοῦ Κυνικοῦ ὡς ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ θρόνος τῆς πόλης ἦταν κενός. **Γιὰ** τὸν

λόγο αυτό, ὁ Μελέτιος, Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, «ἦκεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἠνίκα καὶ ἄλλοις πολλοῖς ἐπισκόποις κατὰ ταῦτον γενομένοις, ἔδοξεν ἀναγκαῖον εἶναι ἐκ τῆς Ναζιανζοῦ μεταθεῖναι Γρηγόριον καὶ ἐπιτρέψαι αὐτῷ τὴν ἐνθάδε ἐπισκοπὴν»²⁴.

Στὴν πρώτη, λοιπόν, περίοδο τῶν ἐργασιῶν της, ἡ Σύνοδος συγκλήθηκε καὶ λειτούργησε ὡς Ἐνδημοῦσα Σύνοδος, ἀφοῦ ἀντιμετώπισε τὸ ζήτημα τῆς κανονικῆς πλήρωσης τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ συγχρόνως, μετὸν πρῶτο Κανόνα ἐπιβεβαίωσε τὴν ἀμετακίνητη ἐμμονὴ της στὸ Σύμβολο τῆς Νικαίας καὶ ἐπικύρωσε τὴν καταδίκη τοῦ Ἀρειανισμοῦ, τῶν Πνευματομάχων καὶ τοῦ Ἀπολιναρισμοῦ²⁵.

Στὴν συνέχεια, ἐπειδὴ ἡ παραπάνω καταδίκη, ὅσο καὶ τὸ Διάταγμα τῆς Θεσσαλονίκης (380), ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοστοῦν στὴν πράξη, μετὰ συγκεκριμένες ἐκκλησιαστικὲς διαδικασίες, κρίθηκε ἀναγκαῖα ἡ διεύρυνση τῆς σύνθεσης τῆς Συνόδου μετὰ Ἐπισκόπους τῶν περιοχῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ²⁶. Ἡ διεύρυνση αὐτὴ τῆς Συνόδου θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἔργο τοῦ μεγάλου θεολόγου καὶ Πατέρα τῆς Ἐκκλησίας Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ καὶ ὄχι τοῦ νεοφώτιστου Αὐτοκράτορα Θεοδοσίου²⁷. Τελικά, ἡ Σύνοδος, μετὰ τὴν παραίτηση τοῦ Γρηγορίου, ὀλοκληρώθηκε μετὰ Πρόεδρο τὸν νέο Ἀρχιεπίσκοπο Νεκτάριο καὶ τὴν συμμετοχὴ ἑκατὸν πενήντα Ἐπισκόπων τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητος τῆς πίστεως καὶ τῆς κανονικῆς τάξεως μετὰ βάση τὸ Σύμβολο τῆς Νικαίας²⁸.

* * *

Δύο χρόνια ἀργότερα ὁ Αὐτοκράτορας συγκάλεσε νέα Σύνοδο, μετὰ ἀπὸ εἰσήγηση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Νεκταρίου, γιὰ νὰ συζητηθεῖ τὸ ζήτημα τῆς μὴ ἐπιστροφῆς στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, τῶν κορυφαίων ἐκπροσώπων τῶν διαφόρων αἰρετικῶν παρατάξεων²⁹. Ὁ Θεοδοσίος, μετὰ τὴν ἐνέργεια αὐτῆ, πίστευε πῶς θὰ μπορούσε νὰ πείσει τοὺς αἰρετικούς νὰ δεχθοῦν τὴν Ὁρθόδοξη Πίστη³⁰. Στὴν Σύνοδο, ὅλοι οἱ ἡγέτες ποὺ κλήθηκαν, τῶν αἰρετικῶν παρατάξεων, ἀντέδρασαν καὶ ὑπέβαλαν χωριστὲς Ὁμολογίες πίστεως³¹. Ὁ Αὐτοκράτορας ἔσχισε ὅλες τὶς αἰρετικὲς Ὁμολογίες πίστεως, ἐνῶ διακήρυξε τὴν

Ἡ Ἁγία Β' Οἰκουμένηκη Σύνοδος.

Ὁ Θεοδόσιος προσφέρει δάφνινο στεφάνι στὸν νικητὴ. Ἀνάγλυφο στὴν βάση τοῦ ὀβελίσκου τοῦ ἵπποδρόμου (Κωνσταντινούπολη).

ἀμετακίνητη ἔμμομή του στὴν Πίστη τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ στὶς ἀποφάσεις τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου³².

Ὁ Θεοδόσιος, στὴν συνέχεια, ἐξέδωσε σειρὰ Νόμων, ὥστε τὰ τῆ συνόδῳ τῶν ἑκατὸν πενήκοντα δόξαντα ἔχειν τὸν κῦρος ἀσάλευτον³³ καὶ γιὰ νὰ ἐξαλείψει τὴν δύναμη τῶν αἰρετικῶν ομάδων. Ἀπαγόρευσε στοὺς Ἀρειανούς καὶ στοὺς Εὐνομιανούς νὰ χιτίζουν ἐκκλησίες. Σὲ ἀντίθετη περίπτωση οἱ ναοὶ τους θὰ κατάσχονταν³⁴. Ἐπιπρόσθετα, οἱ Ἀρειανοὶ δὲν μπορούσαν νὰ χρησιμοποιοῦσαν τοὺς αὐτοκρατορικοὺς νόμους γιὰ τὴν δημόσια ὑπεράσπισή τους³⁵, ἐνῶ οἱ Εὐνομιανοὶ εὐνοῦχοι δὲν μπορούσαν νὰ συντάξουν

διαθήκη³⁶. Οἱ Μανιχαῖοι, τῶν ὁποίων οἱ συγκεντρώσεις ἀπαγορεύονταν, μπορούσαν νὰ κληροδοτήσουν τὴν περιουσία τους μόνο στὶς οἰκογένειές τους καὶ ὄχι σὲ ἄλλους ὁπαδοὺς τῆς ἴδιας αἵρεσης³⁷. Ἐπιπλέον, οἱ ὁπαδοὶ τῆς ἴδιας αἰρετικῆς παράταξης δὲν θὰ μπορούσαν νὰ ταφοῦν ἐπίσημα³⁸, ἐνῶ, σὲ ἀντίθετη περίπτωση, ἡ περιουσία τους δεσμευόταν ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση ἢ κληροδοτοῦνταν μόνο στοὺς συγγενεῖς τους³⁹. Νέος Νόμος, μετὰ ἀπὸ ὀχτῶ χρόνια, ἀπαγόρευε σὲ ὅλες τὶς αἰρετικὲς παρατάξεις νὰ ταφοῦν ἐπίσημα γύρω ἀπὸ τὶς πόλεις⁴⁰. Οἱ Ἀρειανοί, οἱ Πνευματομάχοι, οἱ Ἀποτακτίτες, οἱ Σακκοφόροι, οἱ Ἐγκρατίτες καὶ οἱ Ὑδροπαραστάτες ἔχαναν τὸ δικαίωμα τῶν συγκεντρώσεων τῶν πιστῶν τους⁴¹. Οἱ παραπάνω παρατάξεις δὲν μπορούσαν νὰ ἔχουν ἱερατεῖο ἢ νὰ κατασκευάζουν ἐκκλησίες σὲ ἀστικές ἢ ἀγροτικὲς περιοχές⁴². Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τοὺς Ἀπολιναριστές⁴³. Ἐπιπρόσθετα, ἀπαγορευόταν ὁ προσηλυτισμὸς καὶ ἡ δημόσια συζήτηση γιὰ θρησκευτικὰ θέματα πίστεως⁴⁴.

Παράλληλα ἐξέδωσε καὶ Νόμους ποὺ ἀφοροῦσαν αὐτοὺς ποὺ θὰ γινόντουσαν ἀποστάτες τῆς καθολικῆς πίστεως. Μὲ τοὺς Νόμους αὐτοὺς δὲν ἤθελε νὰ ἀπειλήσει, ἀλλὰ νὰ δείξει ὅτι οἱ ἀποστάτες, μὲ τὶς ἐνέργειές τους, θὰ διαχώριζαν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τοὺς ἄλλους⁴⁵. Ἄν θὰ μπορούσαν νὰ καταθέσουν ὡς μάρτυρες καὶ νὰ κληροδοτήσουν ἢ νὰ κληρονομήσουν, ἐνῶ ἔχαναν καὶ κάθε δημόσιο ἀξίωμα⁴⁶. Γιὰ τὸν Θεοδόσιο, Χριστιανισμὸς καὶ Ρωμαϊκὴ Ὑπηκοότητα ἦταν ὁμορα στοιχεῖα. Ἄν μπορούσε νὰ συγχωρεθεῖ αὐτὸς ποὺ πρόδιδε τὴν

Αυτοκρατορία και τὸν Χριστό. Οἱ Νόμοι διατύπωναν, ὅτι οἱ ἀποστάτες, μὲ τὶς πράξεις τους, ἔθεταν τὸν ἑαυτό τους ἐκτὸς νόμου⁴⁷.

Μὲ τοὺς Νόμους αὐτοὺς διαφύλαξε καὶ ἐδραίωσε περισσότερο τὴν Ὁρθόδοξη Πίστη, ἐνίσχυσε τὸ κύρος τῆς Ἐκκλησίας, διασφάλισε τὴν περιουσία της καὶ δῖωξε ἀποτελεσματικὰ κάθε αἰρετική πίστη. Παράλληλα ὅμως, ἀρκετοὶ ὀπαδοὶ τῶν αἰρετικῶν παρατάξεων εἰσῆλθαν στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, ὄχι ἀπὸ καθαρὴ συνειδητὴ πίστη στὴν Ὁρθοδοξία, ἀλλὰ ἀπὸ ὑλικὴ ὠφέλεια καὶ καιροσκοπικὸ συμφέρον. Αὐτοὶ δὲν ἀποτελοῦσαν ἐνσυνείδητα μέλη τῆς Ἐκκλησίας καὶ θὰ ἦταν καὶ οἱ πρῶτοι, οἱ ὁποῖοι θὰ μπορούσαν, στὸ μέλλον, μὲ εὐχέρεια, νὰ παρασυρθοῦν μὲ κάποια ὑλικά κυρίως ἀντίτιμα, σὲ μία καινούρια αἰρετικὴ παράταξη⁴⁸. Ἐπιπρόσθετα, ὁ Θεοδοσίος μὲ τὶς παραπάνω Νομοθεσίες ταύτισε τὴν αἰρετικὴ πίστη μὲ τὴν ἐγκληματικὴ πρόθεση καὶ τὴν ὑπακοὴ στὴν Ἐκκλησία μὲ τὴν ὑπακοὴ στὴν Πολιτεία⁴⁹. Κρίνεται ἀνυπόστατο τὸ συμπέρασμα τοῦ ἱστορικοῦ Jones, ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ ἐπιτυχία τοῦ Αὐτοκράτορα βασίστηκε στὴν ἤδη οὐσιώδη ἐνότητα ποὺ εἶχε πετύχει ἡ Ἐκκλησία στὴν ἀρχὴ τῆς Βασιλείας του⁵⁰.

Οἱ ἱστορικοὶ συμφωνοῦν πῶς, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς παραπάνω Νόμους γιὰ τὴν προάσπιση τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐξέδωσε καὶ κάποιους ἄλλους Νόμους μὲ θρησκευτικὸ περιεχόμενο. *Θεοδόσιος ὁ μέγας νόμον ἐξέθετο γυναικα εἰς διακονίαν μὴ προχειρίζεσθαι εἰ μὴ ὑπὲρ ἐξήκοντα εἴη ἔτη*⁵¹, ἐνῶ ταυτόχρονα θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχει παραιτηθεῖ ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς περιουσίας της⁵². *Ταυτόχρονα, περιεῖλε δὲ καὶ τὴν ὕβριν τὴν γενομένην κατὰ τῶν μοιχευομένων γυναικῶν, ἐν πορνείοις μὴ συγχωρήσας ταύτας ἔτι συγκλείεσθαι καὶ διὰ κώδωνος τὴν πρᾶξιν ἐλέγχεσθαι*⁵³. Ὁ Θεοδόσιος ταῦτα οὐκ ἤνεγκεν πωθόμενος τὴν ἀναιδῆ συνήθειαν, ἀλλὰ κατέλυσεν τὰ σείστρα, δηλαδή τὰ ἰδιαίζονται αὐτὰ πορνεία⁵⁴.

Ἐπιπρόσθετα, μὲ ἀποκλειστικὲς ἐνέργειες τοῦ Θεοδοσίου συγκεντρώθηκαν στὴ Βασιλεύουσα πολλὰ Λεῖψανα Ἁγίων ὅπως, τοῦ Παύλου τοῦ Ὁμολογητῆ, ποὺ ὑπῆρξε ἐπίσκοπος Ἄγκυρας⁵⁵, ἡ κάρα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου⁵⁶ καὶ τῶν Ἁγίων Μαρτύρων Τερεντίου καὶ Ἀφρικάνου⁵⁷. Ἐπιπλέον, τὴν ἐποχὴ τῆς Βασιλείας του βρέθηκαν τὰ Λεῖψανα τῶν Προφητῶν Ἀββακοῦ καὶ Μιχαίου⁵⁸.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὴν τὴν πληθώρα εὐρέσεως καὶ μεταφορᾶς Λειψάνων στὴν Πρωτεύουσα, ὁ Αὐτοκράτορας δὲν εἶχε νὰ ἐπιδειξίει

καὶ ἀντίστοιχο πλῆθος ἀνεγέρσεως Ναῶν. Γνωρίζουμε τὴν ἀνέγερση μόνο ἐνὸς Ναοῦ, πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου⁵⁹. Ἴσως ὁ Θεοδόσιος νὰ θεωροῦσε ἱκανοποιητικὴ τὴν ἐπιστροφή, ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς, πλῆθους ναῶν πίσω στοὺς Ὁρθοδόξους, ἀντὶ τὴν ἀνέγερση νέων Ναῶν.

* * *

Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ Ἱστορικοὶ τοῦ 5ου καὶ 6ου αἰ. συμφωνοῦν, ὅτι ὁ Θεοδόσιος Α' *κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης μετέθηκε τὴν σπουδὴν καὶ νόμους ἔγραψε τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη καταλυθῆναι κελεύων*⁶⁰. Ἐπιπλέον, δὲν ξέχασαν νὰ ἀντιπαραβάλουν, μὲ ἔμφαση, τὴν ἐντολὴ τῆς καταστροφῆς τῶν εἰδωλολατρικῶν ναῶν ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα, μὲ τὴν διαταγὴ ποὺ ἐξέδωσε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος γιὰ τὸ κλείσιμο ἀπλῶς τῶν τεμενῶν. **Τὰ** ἴδια στοιχεῖα παρέθεσαν καὶ οἱ ἱστορικοὶ τῶν ἐπομένων αἰώνων, ἴσως ἐπηρεαζόμενοι ἀπὸ τοὺς προηγούμενους ἐκκλησιαστικούς Ἱστορικούς, τοὺς ὁποίους φαίνεται ὅτι χρησιμοποίησαν ὡς κύρια πηγὴ γιὰ τὸ θέμα αὐτό⁶¹.

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν παγανιστῶν, ὁ ἐθνικὸς ἱστορικὸς Ζώσιμος δὲν ἀναφέρει καταστροφή, ἀλλὰ κλείσιμο εἰδωλολατρικῶν ναῶν, ἀπαγόρευση τῆς λατρείας τῶν εἰδώλων⁶² καὶ παύση τοῦ θεσμοῦ τῶν δημόσιων θυσιῶν⁶³. Ὁ Ζώσιμος, μάλιστα, μὲ δριμύτητα κατηγορεῖ τὸν Αὐτοκράτορα, ὅτι ἐξαιτίας τῆς παραμέλησης τῶν πατροπαράδοτων θεσμῶν καὶ ἐθίμων, συρρικνώθηκε ἡ ρωμαϊκὴ ἐπικράτεια, ἡ ὁποία ἐποικίστηκε ἀπὸ βαρβαρικὰ φύλα καὶ ἀρκετὲς πόλεις ἐξαφανίστηκαν⁶⁴. Ὁ ὁμόδοξος μὲ τὸν Ζώσιμο, Λιβάνιος, σὲ ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Θεοδόσιο, τὴν ὁποία ἔγραψε τὸ 390⁶⁵, εἶναι κατηγορηματικός, ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὶς θυσίες: *σὺ μὲν οὖν οὐθ' ἱερὰ κεκλειῆσθαι ἐκέλευσας οὔτε μηδένα προσιέναι οὔτε πῦρ οὔτε λιβανωτὸν οὔτε τὰς ἀπὸ τῶν ἄλλων θυσιῶν τιμὰς ἐξήλασας τῶν νέων οὐδὲ τῶν βρωμῶν*⁶⁶. **Γιὰ** τὰ παραπάνω κατηγορεῖ τοὺς μελανειμονοῦντας, οἱ ὁποῖοι *θεοῦσιν ἐφ' ἱερὰ ζῦλα φέροντες καὶ λίθους καὶ σίδηρον, οἱ δὲ καὶ ἄνευ τούτων χεῖρας καὶ πόδας*⁶⁷. Ὁ Λιβάνιος, μὲ ἀγανάκτηση, συνεχίζει, λέγοντας ὅτι οἱ Μοναχοὶ προχωροῦσαν ἀνεξέλεγκτα σὲ γκρεμίσματα στεγῶν, σὲ κατεδαφίσεις τοίχων, σὲ σπάσιμο ἀγαλμάτων, σὲ ἀρπαγὴ τῶν κινητῶν περιουσιῶν τῶν ναῶν καὶ ὅλα αὐτὰ σὲ σύμπραξη μὲ τοὺς ποιμένες τοὺς⁶⁸. Ὁ Θεοδόσιος ὄχι μόνο δὲν ἐξέδωσε ποτὲ τέτοιο Νόμο, ἀλλὰ τοὺς παγανιστὲς οὐδὲ τῶν τιμῶν ἀπέκλεισε, ἀλλὰ καὶ ἀρχὰς ἔδωκε καὶ συσσίτους ἐποιήσω καὶ τοῦτο γε πολλάκις καὶ προῦπτε παρέξενε⁶⁹. Ὁ Λιβάνιος τελειώνει μὲ τὴν ἀπορία: *πῶς ἐλαύνουσιν οὗτοι; κατὰ τί δὲ δίκαιον ποιοῦνται τὰς ἐφόδους;*⁷⁰

Ἡ διαταγή τῆς καταστροφῆς εἰδωλολατρικῶν ναῶν, ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα Θεοδοσίο, θὰ εἶχε πρωτίστως καταγραφεῖ ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ τοὺς λόγιους παγανιστὲς τῆς ἐποχῆς του καὶ δευτερευόντως ἀπὸ τοὺς Νόμους τοῦ Κράτους. **Ὁ** Ζώσιμος καὶ ὁ Λιβάνιος κατηγορηματικὰ τὸ ἀρνοῦνταν. **Ἐ**πιπλέον, δὲν διασώθηκε κάποιο Διάταγμα πὸ νὰ ὀριζε τὴν καταστροφὴ τῶν εἰδωλολατρικῶν ναῶν. **Ἐ**πομένως, οἱ ὅποιες καταστροφὲς ἱερῶν ἔγιναν ἀπὸ ομάδες Χριστιανῶν καὶ Μοναχῶν⁷¹.

Ἡ σφαγὴ τῆς Θεσσαλονίκης.

Παρόλα αὐτά, ὁ Θεοδοσίος δὲν ὑπῆρχε περίπτωση νὰ μὴ γνώριζε τὴν ὑπαρξὴ τέτοιων γεγονότων, τὰ ὅποια δὲν φρόντισε νὰ ἐμποδίσει. **Αὐ**τὴ ἡ ἥπια στάση τοῦ Αὐτοκράτορα, μέχρι τὸ 391, δείχνει τὴν πολιτικὴ τοῦ Θεοδοσίου νὰ ἀποφύγει μία ἄμεση σύγκρουση μὲ τοὺς παγανιστὲς πολίτες τῆς Αὐτοκρατορίας του, σὲ μία ἐποχὴ ὅπου ἡ ἀντιμετώπιση τῶν αἰρέσεων ἦταν ἡ ἐπείγουσα θρησκευτικὴ γραμμὴ του⁷².

Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 391, ἀφοῦ ἔκλεισε δύο χρόνια παραμονῆς στὸ Μεδιόλανο καὶ σίγουρα ὑπὸ τὴν καθοδήγηση καὶ τὴν ἐπιτροπὴ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀμβροσίου⁷³, ἐξέδωσε τὸν πρῶτο αὐστηρὸ ἀντιπαγανιστικὸ Νόμο, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ἀπαγορευόντουσαν οἱ αἱματηρὲς θυσίες, ἡ προσέγγιση σὲ βωμοὺς, ὁ καθαγιασμὸς τῶν ναῶν καὶ ἡ προσφορὰ εὐλάβειας σὲ εἰδωλα πὸ εἶχαν φτιαχθεῖ ἀπὸ ἀνθρώπους. **Ὁ** Νόμος προέβλεπε καὶ αὐστηρὰ πρόστιμα σὲ πρόσωπα πὸ κατεῖχαν

Ἡ ἀπαγόρευσις εἰσόδου τοῦ Θεοδοσίου στὸν Ναὸ ἀπὸ τὸν Ἀμβρόσιο. Ἐλαιογραφία τοῦ Βὰν Ντάϊκ. ΙΖ' αἰ.

ὑψηλὴ δημόσια θέση⁷⁴. **Τ**έσσερις μῆνες μετὰ ἐξέδωσε ἕνα νέο Νόμο, μὲ τὸν ὁποῖο ἀπαγόρευε τὶς πομπὲς γύρω ἀπὸ τοὺς ναοὺς, τὴν ἀπόδοση εὐλάβειας στοὺς βωμοὺς καὶ τὴν λατρεία μέσα στοὺς εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς⁷⁵. **Τ**έλος, τὸν Νοέμβριο τοῦ 392, ἀπαγόρευσε τὸν φόνο ἀθῶων πλασμάτων μπροστὰ στὰ εἰδωλα καὶ τὴν ἀνάγνωση τῶν ἐντοσθίων τῶν ζώων γιὰ τὴν πρόγνωση τοῦ μέλλοντος. **Ὁ** Νόμος καταφρονοῦσε πολὺ τοὺς ἀνθρώπους πὸ προσκυνοῦσαν τὰ εἰδωλα πὸ εἶχαν φτιαχθεῖ ἀπὸ ἀνθρώπινα χέρια⁷⁶. **Μ**ὲ τοὺς Νόμους αὐτοὺς ἀπαγορεύτηκε κάθε εἶδος παγανιστικῆς θρησκευτικῆς πρακτικῆς, χωρὶς νὰ ἐπιβληθοῦν

αυστηρές τιμωρίες, όπως ή θανατική ποινή. Ἐπίσης, δὲν ὑπῆρχαν ἀποδείξεις, ὅτι οἱ Νόμοι αὐτοὶ ὑπερίσχυσαν καὶ στὴν Δύση⁷⁷.

* * *

Τὸ πιὸ γνωστὸ δυσμενὲς ἐπεισόδιο τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου ἦταν ἡ διαταγή του γιὰ τὴν σφαγὴ τοῦ λαοῦ τῆς Θεσσαλονίκης, ὡς ἀντίποινα, ἐπειδὴ σκότωσαν ἓναν Γότθο στρατιωτικὸ τῆς φρουρᾶς τῆς πόλης⁷⁸.

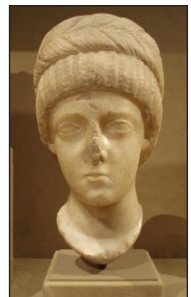
Τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ δικαιολογήσει τὸν Αὐτοκράτορα ὡς προσωπικότητα βιαστικῆς ιδιοσυγκρασίας. Θὰ πρέπει νὰ ἐντάσσεται μέσα σὲ ἓνα πλαίσιο πολιτικῆς διπλωματίας. Ἡ δολοφονία ἑνὸς ὑψηλόβαθμου Γότθου στρατιωτικοῦ ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς κατοίκους τῆς Πόλης ἔπρεπε νὰ τιμωρηθεῖ παραδειγματικά, ἀλλιῶς κινδύνευε ἡ ἰσορροπημένη πολιτικὴ ἔγχυσης νέου (Γοτθικοῦ κυρίως) αἵματος στὴν αὐτοκρατορία⁷⁹.

Ὁ Ἀμβρόσιος Ἐπίσκοπος Μεδιολάνων, μετὰ τὸ ἐπεισόδιο αὐτό, τοῦ ἀπαγόρευσε νὰ μπεῖ στὸν Ναὸ καὶ νὰ κοινωνήσει, χωρὶς νὰ δείξει, ἔμπρακτα, τὴν μετάνοιά του. Ὁ Θεοδόσιος, σύμφωνα μὲ τὸν Ἐπίσκοπο, *χρῆ μέντοι εἰδέναι τὴν φύσιν καὶ τὸ ταύτης θνητὸν τε καὶ διαρρέον καὶ τὸν πρόγονον χοῦν ἐξ οὗ γεγόναμεν καὶ εἰς ὃν ἀπορρέομεν*⁸⁰.

Ὁ Ἀμβρόσιος δέχθηκε, μετὰ ἀπὸ ὀχτὼ μῆνες πένθους⁸¹, τὴν μετάνοια τοῦ Θεοδοσίου, ἐπειδὴ ὁ Αὐτοκράτορας συναίνεσε νὰ ἐκδώσει ἓναν Νόμο, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο, θὰ ἀναβάλλεται γιὰ τριάντα μέρες ἡ τιμωρία ἐκείνων ποὺ εἶναι καταδικασμένοι σὲ θάνατο, ὥστε ὁ χρόνος ποὺ μεσολαβεῖ νὰ μαλακώσει τὴν ὀργὴ τοῦ Αὐτοκράτορα καὶ νὰ ὑπάρχει γιὰ ἀναβολὴ τῆς τιμωρίας⁸². Τὸ παραπάνω περιστατικὸ δὲν μπορεῖ, σὲ καμμία περίπτωση, νὰ χαρακτηριστεῖ νίκη τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι στὴν Πολιτεία, ἀλλὰ ἔνδειξη τῆς εἰλικρινοῦς ταπεινότητος καὶ μετάνοιας τοῦ Αὐτοκράτορα⁸³. Ἐπιπλέον, ὁ Θεοδόσιος ἀποδέχθηκε τὴν θέληση τοῦ Ἀμβροσίου, ὁ Αὐτοκράτορας νὰ παραμένει ἐκτὸς ἱεροῦ, κατὰ τὴν διάρκεια τῆς θείας Λειτουργίας, καταργώντας μία παράδοση αἰῶνων καὶ κάνοντας ὑπακοὴ στὴν ἱερατικὴ ἐξουσία τοῦ Ἐπισκόπου⁸⁴.

* * *

Τὸ ἕτερο μέλος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ζευγαριοῦ, ἡ σύζυγος δηλαδὴ τοῦ Θεοδοσίου, Πλακίλλα (Αἰλία Φλάβια Φλακίλλα, † Μνήμη: 14η Σεπτεμβρίου, 356-385 ἢ 386), πρέπει νὰ ἦταν ἰσπανικῆς καταγωγῆς καὶ

Βασίλισσα Πλακίλλα. Μαρμάρινη προτομή. 4ος αἰ.

παντρεύτηκε τὸν Θεοδόσιο, πρὶν ἀνακηρυχθεῖ συναυτοκράτορας τοῦ Γρατιανοῦ⁸⁵.

Ἡ Αὐτοκράτειρα, ὅπως ἀναφέρει, κυρίως, ὁ ἐκκλησιαστικὸς Ἱστορικὸς Θεοδώρητος Κύρου, δὲν ἀπέκτησε ἔπαρση λόγῳ τοῦ ὑψηλοῦ ἀξιώματος ποὺ κατέκτησε, ἀλλὰ τὸν θεῖον πλεόν ἐπύρσευσε πόθον⁸⁶.

Κύριο γνώρισμα τῆς φιλανθρωπίας τῆς Πλακίλλας ἦταν ἡ φροντίδα τῶν πληγῶν τῶν λεπρῶν μὲ τὰ ἴδια της τὰ χέρια, οὐκ οἰκέταις οὐδὲ δορυφόροις ὑπουργοῖς κεχηρμένη⁸⁷. Ἐπισκεπτόταν τὰ σπίτια τῶν χανσενικῶν καὶ ἐκάστω τὴν χρεῖαν πορίζουσα⁸⁸. Πολλοὶ φυλακισμένοι ἐπίσης ἀξιώθηκαν τὴν πλήρη συγχώρεση καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν τιμωρία ποὺ τοὺς εἶχε ἐπιβληθεῖ, ἐνῶ χάρη στὶς φροντίδες της ἀνακλήθηκαν οἱ θανατικὲς καταδίκες κρατουμένων⁸⁹. Φρόντισε τοὺς ἀρρώστους ποὺ φιλοξενοῦσε ἡ Ἐκκλησία στοὺς ξενῶνες της, πραγματοποιώντας ὅλες τὶς κοπιαστικὲς ὑπηρεσίες, ὅπως, τὸ μαγεῖρεμα, τὸ σερβίρισμα, τὸ γέμισμα τῶν ποτηριῶν, τὸ μοίρασμα τῶν ἄρτων καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐργαζομένη ὅσα οἰκετῶν καὶ θεραπεινίδων ἔργα νενόμισται⁹⁰.

Γιὰ τὴν Πλακίλλα δὲν ἐπαρκοῦσε νὰ μοιράσει ἀπλῶς χρυσάφι στοὺς φτωχοὺς, ἀλλὰ προτιμοῦσε, γιὰ χάρη τῆς Βασιλείας ποὺ κατεῖχε, νὰ προσφέρει τὸν ἑαυτὸ της ὑπηρεσία στὸν Θεό⁹¹. Στὸν σύζυγό της δὲν παρέλειπε νὰ ὑπενθυμίζει ποιὸς ἦταν καὶ τί ἔγινε, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ποτὲ ἀχάριστος στὸν Εὐεργέτη τους, τὸν Θεό. Τὸν προέτρεπε νὰ κυβερνᾷ μὲ δίκαιο τρόπο καὶ ταύτη θεραπεύσει τὸν δεδωκότα⁹².

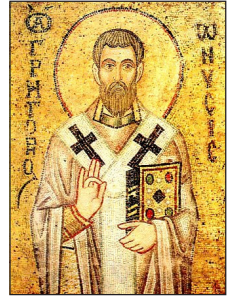
Ἡ Αὐτοκράτειρα, διακρίνοντας τὴν ρητορικὴ δεινότητα τοῦ ἀρειανόφρονα Εὐνομίου στὶς συνομιλίες, προέτρεψε τὸν σύζυγό της, μὲ θερμὰ λόγια, νὰ μὴν τὸν συναντήσῃ. Φοβήθηκε μήπως πλανηθεῖ ἀπὸ τὶς αἰρετικὲς ιδέες τοῦ Ἀρειανοῦ⁹³. Ἡ ἴδια ἐξυμνήθηκε ὡς φύλακας τῆς Καθολικῆς Πίστης τοῦ Συμβόλου τῆς Νίκαιας⁹⁴. Ὁ Γρηγόριος Νύσσης, στὸν ἐπιτάφιο ποὺ συνέθεσε γιὰ τὴν Αὐτοκράτειρα, παραθέτει ὅτι στὴν Πλακίλλα συγκεντρώθηκε κάθε σωματικὴ καὶ

ψυχικὴ ἀρετὴ καὶ εἶναι ἀπίστευτο θαῦμα, πὼς μιὰ ψυχὴ μὲ τόσες ἀρετὲς χώρεσε σὲ ἓνα μόνο σῶμα⁹⁶. Ὁ μεγάλος αὐτὸς θεολόγος φανερώνει τὶς μεγάλες ἀρετὲς τῆς Βασίλισσας, ὅπως, ἡ δικαιοσύνη, ἡ φιλανθρωπία, ἡ σεμνότητα, ἡ σωφροσύνη, ἡ πραότητα, ἡ βαθιὰ ταπεινοφροσύνη. Ἦταν ὁ πλοῦτος τῶν φτωχῶν, τὸ λιμάνι τῶν καταπονουμένων.

Ἡ Πλακίλλα ἐξαιτίας τῶν πολλῶν της ἀρετῶν, χαρακτηρίζεται ὡς τὸ κόσμημα τῶν θυσιαστηρίων, ἡ φλόγα τῆς πίστεως, ὁ στύλος τῆς Ἐκκλησίας⁹⁷.

Ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν χαρισμάτων καὶ τῆς ἀρετῆς της συμπεραίνει ὅτι πρόκειται περὶ Ἁγίας⁹⁸. **Εἶ**ναι πολὺ οὐσιαστικό, ὅτι ὁ Γρηγόριος Νύσσης εἶναι ὁ πρῶτος, σύγχρονος τῆς Αὐτοκράτειρας, πού τὴν ἀποκαλεῖ Ὁσία καὶ πιστεύει, ὅτι ἀξιώθηκε τοῦ Παραδείσου, ἐκεῖ ὅπου, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἴδιος, *ἀπάτη οὐ πολιτεύεται, διαβολὴ οὐ πιστεύεται, κολακεῖα χώραν οὐκ ἔχει, ψεῦδος οὐ καταμίγνυται, ἡδονὴ τε καὶ λύπη, καὶ φόβος καὶ θάρσος, καὶ πενία καὶ πλοῦτος, καὶ δουλεία καὶ κυριότης*⁹⁹.

Στὸ τέλος, ὁ Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας τονίζει, ὅτι τὸ στοιχεῖο, γιὰ τὸ ὁποῖο ἡ Αὐτοκράτειρα ἀγαπήθηκε πρὸς πολὺ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἦταν τὸ μῖσος πού ἐξέτρεφε γιὰ τὰ εἰδωλα καὶ ἡ πίστη της, ὅτι ἡ ἀρειανικὴ ἀπιστία εἶναι βδέλυγμα ἴδιο μὲ τὴν εἰδωλολατρία.

Ἡ ἴδια, ἡ ὁποία δὲν ἄφησε τὴν ἔπαρση νὰ τὴν ἐπηρεάσει, ἐπειδὴ πάντοτε ἐβλεπε πρὸς τὰ μέσα τὸν ἑαυτὴ της καὶ ὄχι στὴν ἐπιφάνεια¹⁰⁰, *μίαν προσεκύνει Θεότητα, τὴν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Πνεύματι ἀγίῳ δοξαζομένην*¹⁰¹. **Τ**ὴν ὀνομάζει *ἐγγενῆ κλιματίδα περιειλημμένην τῷ φοίνικι* (ἐννοεῖ τὸν αὐτοκράτορα)¹⁰², πιστὴ στὸν Θεὸ ψυχὴ (*fidelis anima Deo*)¹⁰³, ἡ ὁποία ἀπέβαλε τὸ στεφάνι ἀπὸ πολυτίμες πέτρες καὶ φόρεσε τὸ στεφάνι τῆς δόξας, ξεντύθηκε τὴν πορφύρα καὶ ντύθηκε τὸν Χριστό¹⁰⁴, ἀπεβίωσε ἓνα ἢ δύο χρόνια μετὰ τὸν θάνατο τῆς κόρης της, Πουλχερίας καὶ ἀρκετὰ χρόνια πρὶν τὸν θάνατο τοῦ συζύγου της¹⁰⁵.

* * *

Ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦν καὶ κάποιοι ἰδιαίτεροι χαρακτηρισμοὶ καὶ ιδιώματα πού ἀποδίδουν οἱ Βυζαντινοὶ Ἱστορικοὶ καὶ Χρονογράφοι στὸν Θεοδόσιο Α΄.

Ὁ ἐκκλησιαστικὸς Ἱστορικὸς Θεοδώρητος Κύρου ἀναφέρει ὅτι ὁ Αὐτοκράτορας εἶχε τὴν πίστη καθαρὴ¹⁰⁶, πάντοτε ἐπιζητοῦσε *τὴν θεῖαν ἐπικουρίαν*¹⁰⁷, ἐνῶ μὲ τὶς πράξεις του δημιούργησε *ἀείμνηστον κλέος*¹⁰⁸. **Ὁ** Σωζομενός, στὴν Ἐκκλησιαστικὴ του Ἱστορία, τονίζει τὰ συναισθήματα φιλανθρωπίας καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Αὐτοκράτορα¹⁰⁹, ἐνῶ ὁ ἕτερος ἐκκλησιαστικὸς Ἱστορικὸς Σωκράτης μνημονεύει τὴν εὐλάβεια τοῦ Θεοδοσίου καὶ τὴν δυνατὴ χριστιανικὴ του πίστη¹¹⁰. **Ὁ** Θεοφάνης στὴν Χρονογραφία του ἐπανειλημμένως τὸν χαρακτηρίζει εὐσεβῆ¹¹¹ καὶ χριστιανικώτατο¹¹², ἐνῶ ὁ Γεώργιος Κεδρηνὸς

προτιμᾶ νὰ τὸν χαρακτηρίσει ὡς ὀρθόδοξο¹¹³. Ὁ ἔθνικὸς λόγιος Λιβάνιος ἀποδίδει στὸν Αὐτοκράτορα τὰ γνωρίσματα τῆς φιλανθρωπίας καὶ τοῦ πράου ἀνθρώπου¹¹⁴. Τὰ ἴδια γνωρίσματα τοῦ ἀποδίδει καὶ ὁ ρήτορας Πακάτους¹¹⁵. Ὁ Ἱστορικὸς Ἰωάννης Μαλάλας τὸν ἀποκαλεῖ *χριστιανὸ καὶ φρόνιμο καὶ εὐσεβῆ καὶ ἐνδρανῆ*¹¹⁶, ἐνῶ ὁ Γρηγόριος Νύσσης τὸν ἀποκαλεῖ *ὕψικομον φοίνικα*, ὁ ὁποῖος μὲ τὶς ἀρετές του ὡς κλαδιὰ ἀπλώνεται πάνω ἀπὸ ὅλη τὴν Οἰκουμένη καὶ καλύπτει τὰ πάντα¹¹⁷. Ὁλους τοὺς παραπάνω τοὺς ἐπισκιάζει ὁ Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων μὲ τὴν βεβαιότητα, ὅτι στὸν Θεοδόσιο θὰ δοθεῖ, ἀπὸ τὸν Κύριο, ἡ τέλεια ἀνάπαυση ποὺ προετοιμάζεται γιὰ τοὺς Ἁγίους¹¹⁸, ἀφοῦ κρίθηκε ἄξιος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἁγίων¹¹⁹. Ὁ Θεοδόσιος, τώρα πιά, ἀναφέρει ὁ Ἐπίσκοπος μετὰ τὸν θάνατό του, περιτριγυρίζεται ἀπὸ πλῆθος Ἀγγέλων καὶ Ἁγίων¹²⁰.

* * *

Τὸ πρῶτο ἐπίσημο Συναξάριο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινούπολης τοποθετεῖ τὴν Μνήμη τοῦ Αὐτοκράτορα Θεοδοσίου στὶς ἑννέα Νοεμβρίου: *καὶ μνήμη τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς Ἁγίοις Ἀποστόλοις*¹²¹. Ἡ Μνήμη τῆς Αὐτοκράτειρας Πλακίλλας (δὲν ἀναφέρεται πουθενὰ ὡς Φλακίλλα) μνημονεύεται στὶς δεκατέσσερις Σεπτεμβρίου: *τῆ αὐτῆς ἡμέρας μνήμη τῆς εὐσεβεστάτης βασιλίσσης Πλακίλλης, συζύγου γενομένης Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου βασιλέως*. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο, ὅτι ἐνῶ στὸν Αὐτοκράτορα ἀποδίδεται μόνο ὁ χαρακτηρισμὸς Μέγας, στὴν Πλακίλλα ἀποδίδονται οἱ ἐξῆς ἀρετές, ὅπως: ἡ εὐσέβεια τοῦ βίου καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῶν φτωχῶν συνανθρώπων της. **Μάλιστα** λόγῳ τῶν παραπάνω ἀρετῶν τῆς *μετ' εἰρήνης τὸ πνεῦμα αὐτῆς τῷ Θεῷ παρέθετο*¹²².

Ὁ [Ὅσιος] Νικόδημος Ἀγιορείτης, πρόσθεσε, στὸν Συναξαριστὴ τοῦ Μαυρικίου, τὸν Αὐτοκράτορα Θεοδόσιο, τὸν ὁποῖο ἀποκαλεῖ εὐσεβέστατο¹²³. Ὁ Μέγας Θεοδόσιος, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Συναξαριστὴ τῆς Κωνσταντινούπολης, μνημονεύεται στὶς δεκαεπτὰ Ἰανουαρίου¹²⁴. Ὁ Νικόδημος, μετὰ τὴν παράθεση ἀρκετῶν πληροφοριῶν γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὴν δράση τοῦ Θεοδοσίου, αἰτιολογεῖ τὴν ἐγγραφή τοῦ Αὐτοκράτορα σὲ Συναξάριο, λόγῳ: **α)** τῆς σύγκλησης τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, **β)** τῆς ὑπαρξης, τὴν ἐποχὴ του, ἀγίων ἀνθρώπων στὴν Αὐτοκρατορία, **γ)** τοῦ διωγμοῦ ποὺ πραγματοποιήσε κατὰ τῶν αἱρέσεων καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν, **δ)** ὅτι *ἔγινε καλλίτεκνος* καὶ **ε)** ὅτι *καὶ ἅγιος*¹²⁵. Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ὁ Θεοδόσιος ἀποκαλεῖται Ἅγιος ἀπὸ κάποιον Ἱστορικὸ ἢ Ἀγιολόγο.

Ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς λαμβάνει τὴν ἄδεια τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδοσίου. Μικρογραφία ἀπὸ τὸν Γρηγόριο τῶν Παρισίων, ἓνα χειρόγραφο τοῦ 9ου αἰ. μὲ τις Ὀμιλίες τοῦ Γρηγορίου.

Ὁ Νικόδημος Ἀγιορείτης πρόσθεσε στὸν Συναξαριστὴ τοῦ Μαυρικίου καὶ πλῆθος στοιχείων γιὰ τὴν Αὐτοκράτειρα Πλακίλλα, ἡ Μνήμη τῆς ὁποίας ἀναφέρεται στὶς δεκατέσσερις Σεπτεμβρίου¹²⁶. Ἐνῶ ὁμως τὴν ἐξυμνεῖ γιὰ τὶς φιλανθρωπίες καὶ γιὰ τὶς εὐεργεσίες της, δὲν τὴν κατονομάζει Ἁγία, ὅπως τὸν σύζυγό της.

Στὰ Μηναιὰ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινούπολης ἀναφέρεται μόνον ἡ Αὐτοκράτειρα Πλακίλλα καὶ τονίζεται ἡ ἐπιμέλεια ποῦ ἐδειχνε στὴν φροντίδα τῶν νοσούντων¹²⁷.

Οἱ Συναξαριστὲς Κωνσταντίνος Δουκάκης καὶ Ματθαῖος Λαγγῆς ἀντιγράφουν τυφλὰ τὰ στοιχεῖα ποῦ παραθέτουν ὁ Μαυρίκιος καὶ ὁ Νικόδημος Ἀγιορείτης, γιὰ τὸ αὐτοκρατορικὸ ζευγάρι, χωρὶς νὰ συμπληρώνουν ἢ νὰ ἀφαιρέσουν ὅτιδήποτε¹²⁸.

Ὁ Μανουὴλ Γεδεὼν χαρακτηρίζει τὸν Αὐτοκράτορα εὐσεβῆ, μέγα καὶ ὡς θετικὰ τοῦ προσάπτει τὴν προστασία τῆς ὀρθῆς Πίστεως καὶ τὴν σύγκληση τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Τονίζει ἰδιαίτερα τὴν εὐλάβειά του πρὸς τοὺς Κληρικούς, ἐνῶ τοποθετεῖ τὴν Μνήμη του στὶς δεκαεπτὰ Ἰανουαρίου¹²⁹. Γιὰ τὴν εὐσεβῆ, ὅπως ἀναφέρει, Πλακίλλα, προτιμᾷ νὰ παραθέτει τὰ κύρια στοιχεῖα ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιο τοῦ Γρηγορίου Νύσση, παρὰ νὰ προσθέτει ὁ ἴδιος νέα στοιχεῖα¹³⁰.

Ὁ Συναξαριστὴς Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης κινεῖται στὴν ἴδια γραμμὴ μὲ τοὺς προηγούμενους Συναξαριστὲς. Ἀναφέρεται σὲ κάποια θετικὰ σημεῖα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου Α', ὅπως, στὴν προστασία τῆς Ὀρθόδοξης Πίστεως, στὴν εὐλάβειά του πρὸς τὸν κλῆρο καὶ στὴν σύγκληση τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Τονίζει, ὅτι ἡ Μνήμη τοῦ μεγάλου Αὐτοκράτορα γιορτάζεται στὶς δεκαεπτὰ Ἰανουαρίου, σύμφωνα μὲ τὸν Νικόδημο Ἀγιορείτη καὶ στὶς ἑννέα Νοεμβρίου, σύμφωνα μὲ τὸ Συναξάριο τῆς Κωνσταντινούπολης τοῦ 10ου αἰ.¹³¹ Γιὰ τὴν Πλακίλλα τονίζεται μόνον, ὅπως στὰ Μηναιὰ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινούπολης, ἡ ἐπιμέλεια ποῦ ἐδειχνε στὴν φροντίδα τῶν νοσούντων¹³². Τὰ ἴδια στοιχεῖα γιὰ τὸ αὐτοκρατορικὸ ζευγάρι παραθέτει καὶ ὁ Χρῆστος Τσολακίδης μὲ μόνη διαφορὰ ὅτι τὸν Θεοδοσίον τὸν χαρακτηρίζει Ἅγιον¹³³.

Τὰ περισσότερα Συναξάρια καὶ Ἄγιολόγια, ποὺ ἀναφέρθηκαν παραπάνω, ἐνῶ ἀποφεύγουν νὰ χαρακτηρίσουν τὸν Βυζαντινὸ Αὐτοκράτορα μὲ τὶς λέξεις «Ὅσιο» ἢ «Ἅγιο», παρόλα αὐτὰ τὸν χαρακτηρίζουν εὐσεβῆ ἢ εὐσεβέστατο. Ἰδιαίτερη βαρύτητα ἀποδίδεται σὲ κάποια στοιχεῖα τῆς δράσης τοῦ Θεοδοσίου Α', ὅπως στὴν προάσπιση τῆς Ὁρθόδοξης Πίστης καὶ στὴν σύγκληση τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Μόνο δύο Συναξαριστὲς μὲ διαφορὰ δύο αἰῶνων, δηλαδὴ οἱ συναξαρισ-

τὲς Νικόδημος καὶ Τσολακίδης τὸν ἀπεκάλεσαν Ἅγιο. Πιστεύω, ὅτι ὁ τελευταῖος θὰ πρέπει νὰ εἶχε ἐπηρεασθεῖ ἀπὸ τὸν Νικόδημο Ἄγιορείτη. Μάλιστα ὁ ἴδιος Συναξαριστὴς ταυτίζει τοὺς λόγους, γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Αὐτοκράτορας ἀποκλήθηκε μέγας, μὲ τοὺς λόγους τῆς ἐγγραφῆς του στὸ Ἑορτολόγιο τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας.

* * *

Ὁ Θεοδόσιος Α' ἦταν ὁ πρῶτος Αὐτοκράτορας ποὺ κήρυξε τὸν Χριστιανισμό ὡς τὴν ἐπίσημη Θρησκεία καὶ τὴν Ὁρθοδοξία ὡς τὸ ἐπίσημο Δόγμα τοῦ κράτους. Γιὰ τὸν ἴδιο, τὸ Σύμβολο τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀρκοῦσε γιὰ τὴν κατοχύρωση τῆς Ὁρθοδοξίας. **Ἡ** Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐπιβεβαίωσε τὴν ἀμετακίνητη ἐμμονή του στὸ παραπάνω Σύμβολο.

Ὁ Αὐτοκράτορας, κατὰ τὴν διάρκεια τῆς δεκαεξάχρονης βασιλείας του (379-395), ἔδειξε πολλὲς φορές ὑπακοή στὴν ἀνωτερότητα τῆς Ἱερατικῆς Ἐξουσίας, τὴν ὁποία φαίνεται ὅτι καὶ συμεριζόταν.

Τὴν πρώτη φορά, μὲ τὸν Ἐπίσκοπο Ἀχόλιο τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ τοῦ ὑπόδειξε τὴν ἐκδοση τοῦ Διατάγματος τῆς 28ης Φεβρουαρίου 380.

Τὴν δεύτερη φορά, μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Γρηγόριο Ναζιανζηνὸ καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς διεύρυνσης τῆς σύνθεσης τῆς Ἐνδημούσας Συνόδου τοῦ 380.

Τὴν τρίτη φορά, μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Νεκτάριο καὶ τὴν Σύνοδο τοῦ 382, γιὰ νὰ συζητηθεῖ τὸ ζήτημα τῆς μὴ ἐπιστροφῆς στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, τῶν κορυφαίων αἰρετικῶν παρατάξεων. **Ὁ** Αὐτοκράτορας, σὲ αὐτὴ τὴν σύνοδο, ἔσχισε ὅλες τὶς αἰρετικὲς Ὁμολογίες πίστεως καὶ διακήρυξε τὴν ἀμετακίνητη ἐμμονή του στὴν

πίστη τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς καθὼς καὶ στὶς ἀποφάσεις τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Τέλος, τὴν τέταρτη φορά, μὲ τὸν Ἐπίσκοπο Ἀμβρόσιο Μεδιολάνων καὶ τὴν σειρὰ τῶν ἀντιπαγανιστικῶν Νόμων ποὺ ἐξέδωσε μετὰ τὸ ἔτος 391 καὶ φυσικὰ μὲ τὴν ἔμπρακτη Μετάνοια ποὺ ἔδειξε γιὰ τὴν σφαγὴ τοῦ λαοῦ τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ τὴν συναίνεση νὰ ἐκδώσει καὶ τὸν Νόμο, ποὺ ὄριζε ἀναβολὴ γιὰ τριάντα μέρες τῆς τιμωρίας ἐκείνων ποὺ εἶναι καταδικασμένοι σὲ θάνατο.

Οἱ περισσότερες ἐκκλησιαστικὲς ἐνέργειες τοῦ Θεοδοσίου Α΄ ἐξυμνήθηκαν ἱκανοποιητικὰ ἀπὸ τοὺς Ἀγιολόγους τῶν μετέπειτα αἰώνων¹³⁴, παραμένοντας βαθιὰ στὴν μνήμη τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ πληρώματός Της. Γιὰ τὶς παραπάνω ἐνέργειες, ποὺ βοήθησαν ὄχι μόνο στὴν προστασία, ἀλλὰ στὴν ἀνάδειξη τῆς Ὁρθοδοξίας, οἱ περισσότεροι βυζαντινοὶ Ἱστορικοὶ καὶ Χρονογράφοι δὲν δίστασαν νὰ τὸν ἀποκαλέσουν **Μέγα, ἐνῶ κάποιοι Ἀγιολόγοι καὶ Ἅγιο¹³⁵.**

*Τῷ δὲ ἐν Τριάδι Παναγίῳ Θεῷ,
τῷ ἐνδοξαζομένῳ ἐν τοῖς Ἁγίοις Αὐτοῦ,
προσκύνησις καὶ εὐχαριστία,
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἄμήν!*

(*) Περιοδ. «Θεοδρομία», τεύχος 3 / Ἰούλιος-Αὐγουστος 2021, σελ. 406-428. Τοῦ Χρήστου Νικολόπουλου. • Ἐπιμελ. ἡμετ.

1. Θεοδώρητος **Κύρου**, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, ἐκδ. G. Hansen, *Theodoret Kirchengeschichte* [GCS], Berlin - N. York 2009, σελ. 284¹²⁻¹³. **Νικηφόρος Κάλλιστος** Ξανθοπούλου, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, PG 146, st. 9-1274 καὶ PG 147, st. 9-448, ἐδῶ PG 146, st. 749B. **Αἰκατερίνη Χριστοφιλοπούλου**, *Βυζαντινὴ Ἱστορία*, τ. 1, Θεσσαλονίκη 1997, σελ. 166-167.

2. Θεοδώρητος **Κύρου**, ὁ.π., σελ. 285¹⁷⁻¹⁹: *πεισθεὶς δὲ ὁ βασιλεὺς, ὡς ἄριστα ψηφισάμενος αὐτὸν στρατηγόν, βασιλέα χειροτόνηκε καὶ τῆς Βάλεντος μοίρας τὰ σκῆπτρα παρέδωκε. Σωκράτης*, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, ἐκδ. G. Hansen, *Sokrates Kirchengeschichte* [GCS], Berlin 1995, σελ. 276¹⁻⁵. **Φιλοστόργιος**, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, ἐκδ. J. Bidez, *Philostorgius Kirchengeschichte* [GCS], Berlin 1981, σελ. 124¹⁵⁻¹⁶. **Χριστοφιλοπούλου**, ὁ.π., σελ. 167.

3. **Σωκράτης**, ὁ.π., σελ. 277²⁵⁻²⁶: *ἄνωθεν μὲν ἐκ προγόνων Χριστιανὸς ὑπάρχων καὶ τῇ τοῦ ὁμοουσίου πίστει προσκείμενος.*

4. **Σωζομένος**, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, ἐκδ. J. Bidez - G. Hansen, *Sozomenus Kirchengeschichte* [GCS], Berlin 1960, σελ. 305³⁻⁷. **Θεόδωρος Ἀναγνώστης**, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, ἐκδ. G. Hansen, *Theodoros Anagnostes Kirchengeschichte* [GCS], Berlin - N. York 1995, σελ. 77⁴⁻⁵: *Θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς διατρίβων ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπὸ Ἀχολίου*

τοῦ τῶν αὐτόθι ἐκκλησιῶν ἐπισκόπου βαπτίζεται. Williams-Friell, ὁ.π., σελ. 17. N. King, *The emperor Theodosius and the establishment of Christianity*, London 1961, σελ. 30.

5. S. Williams - G. Friell, *Theodosius, the empire at bay*, London 1994, σελ. 34.

6. Σωζομενός, ὁ.π., σελ. 305³⁻⁴: μυσταγωγούντος αὐτὸν Ἀρχολίου τοῦ τῆδε ἐπισκόπου (ὁ Σωζομενός εἶναι ὁ μοναδικὸς ἐκκλησιαστικὸς Ἱστορικός, ὁ ὁποῖος τὸν Ἐπίσκοπο Θεσσαλονίκης ἄλλοτε τὸν ἀποκαλεῖ Ἀσχόλιο καὶ ἄλλοτε Ἀχόλιο).

7. Σωκράτης, ὁ.π., σελ. 277²⁴⁻²⁵: ἐκεῖ τε ἀρρωστία περιπεσὼν ἀξιοθῆναι τοῦ χριστιανικοῦ βαπτίσματος ἐπεθύμησεν. Θεόδωρος Ἀναγνώστης, ὁ.π., σελ. 77⁴⁻⁵. Θεοφάνης, *Χρονογραφία*, ἔκδ. C. de Boor, *Theophanis Chronographia*, Lipsiae 1883 (ἀνατ. Hildesheim 1963), σελ. 68⁴⁻⁵.

8. Θεόδωρος Ἀναγνώστης, ὁ.π., σελ. 77⁶⁻⁷: καὶ νόμον εὐθὺς ἔγραψεν ὑπὲρ τῶν πρεσβυόντων τὸ Ὅμοούσιον καὶ τοῦτον τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει λαοῖς ἐξάπεστειλεν. Θεοφάνης, ὁ.π., σελ. 68⁶⁻⁷. Williams-Friell, ὁ.π., σελ. 28. *Ὁλο τὸ κείμενο τοῦ Διατάγματος βρίσκεται στὸ *Codex Theodosianus*, ἔκδ. Th. Mommsen - P. Meyer, *Theodosiani libri XVI cum constitutionibus sirmondianis et leges novella ad theodosianum pertinentes*, Belrin 1962, XVI. 1. 2.: *Cunctos populos, quos clementiae nostrae regit temperamentum, in tali volumus religione versari, quam divinum Petrum apostolum tradidisse Romanis religio usque ad nunc ad ipso insinuata declarat quamque pontificem Damasum sequi claret et Petrum Aleskandriae episcopum virum apostolicae sancitatis, hoc est, ut secundum apostolicam disciplinam evangelicamque doctrinam patris et filii et spiritus sancti unam deitatem sub pari maiestate et sub pia trinitate credamus. Hanc legem sequentes Christianorum catholicorum nomen iubemus ampleci, reliquos vero dementes vesanosque iudicantes haeretici dogmatis infamiam sustinere "nec concilabula eorum ecclesiarum nomen accipere", divina primum vindicta, post etiam motus nostri, quem ex caelesti arbitro sumpserimus, ultione plectendos.*

9. Χριστοφιλόπουλου, ὁ.π., σελ. 175.

10. Οἱ Williams - Friell, (ὁ.π., σελ. 35) πιστεύουν πὼς τὸ Βάπτισμα ἐπιβεβαίωσε τὴν Ὁρθόδοξη Πίστη τοῦ Θεοδοσίου.

11. Ὁ Σωζομενός (ὁ.π., σελ. 305¹⁷⁻²²) παραδίδει σὲ περίληψη τὸ περιεχόμενο τοῦ Διατάγματος.

12. Β. Στεφανίδης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀπὸ ἀρχῆς μέχρι σήμερον*, Ἀθήνα 1970, σελ. 147.

13. I. Καραγιαννόπουλος, *Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους*, τ. 1, *Ἱστορία Πρώϊμου βυζαντινῆς περιόδου*, Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 184.

14. Καραγιαννόπουλος, ὁ.π., σελ. 184.

15. Πρβλ. W. Boyd, *The Ecclesiastical Edicts of the Theodosian Code*, Columbia University Press 1905.

16. Williams - Friell, *Theodosius*, σελ. 38.

17. King, ὁ.π., σελ. 29.

18. Williams - Friell, ὁ.π., σελ. 35. Περὶσσότερα γιὰ τὸ Διάταγμα τῆς Θεσσαλονίκης, βλ. A. Lippold, *Theodosius der Große und seine Zeit*, Stuttgart 1968, σελ. 17-20.

19. Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι ὁ Ἀρειανισμὸς εἶχε τόσο πολὺ ἐξαπλωθεῖ στὴν Πρωτεύουσα τῆς Βυζαντινῆς Πολιτείας, ποὺ ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνός, ὁ μόνος Ὁρθόδοξος κληρικὸς μέσα στὴν πόλη, ἐν μικρῶ ἐκκτηρίῳ τὰς συναγωγὰς ἐποίειτο. Ὁ Σωκράτης (ὁ.π., σελ. 278²¹⁻²⁴) ἀναφέρει ὅτι ὁ Θεοδόσιος πρότεινε στὸν Δημόφιλο εἰ βούλοιο πιστεῦναι τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ ἐνοῦν τε τὸν λαὸν καὶ τὴν εἰρήνην ἀσπάζεσθαι. Ὁταν ὁ Δημόφιλος ἀρνήθηκε, τότε ὁ Αὐτοκράτορας τὸν διέταξε νὰ ἐγκα-

ταλείψει και τὸς ἐκκλησίους τόπους. **Βλ.** ἐπίσης καὶ Θεόδωρος Ἀναγνώστης, *ὁ.π.*, σελ. 77¹⁴⁻²², Σωζομενός, *ὁ.π.*, σελ. 306²¹-307⁸. *Πασχάλιο Χρονικό*, ἐκδ. L. A. Dindorf, *Chronicon Paschal* [CSHB], Bonn 1832, σελ. 561⁶⁻⁸. **Ὁ Θεοφάνης** (*ὁ.π.*, σελ. 68⁷⁻¹³) ἀναφέρει, ὅτι οἱ Ἀρειανοὶ σαράντα χρόνια κατεῖχαν τὶς ἐκκλησίες τῆς Κωνσταντινούπολης. **Williams - Friell**, *ὁ.π.*, σελ. 35-36, **King**, *ὁ.π.*, σελ. 31.

20. Θεοδώρητος Κύρου, *ὁ.π.*, σελ. 306⁵⁻⁶: (Ὁ Θεοδόσιος) νόμον εὐθὺς ἔγραψε τοὺς τῶν αἰρετικῶν συλλόγους κωλύοντα. **Ὁ Ζωζομενός**, (*ὁ.π.*, σελ. 316⁹⁻¹³) εἶναι πιὸ ἀκριβής, ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐκκλησιαστικούς Ἱστορικούς, μὲ τὰ μέτρα ποὺ πήρε ὁ Αὐτοκράτορας ἐναντίων τῶν αἰρετικῶν ομάδων: ὁ δὲ βασιλεὺς νομοθετῶν ἐκέλευσε τοὺς ἑτεροδόξους μὴτε ἐκκλησιάζειν, μὴτε περὶ πίστεως διδάσκειν, μὴτε ἐπισκόπους ἢ ἄλλους χειροτονεῖν, καὶ τοὺς μὲν πόλεων καὶ ἀγρῶν ἐλαύνεσθαι, τοὺς δὲ ἀτίμους εἶναι καὶ πολιτείας ὁμοίας μὴ μετέχειν τοῖς ἄλλοις, καὶ χαλεπὰς τοῖς νόμοις ἐνέγραψε τιμωρίας. **Ξανθόπουλος**, *ὁ.π.*, PG 146, στ. 789B.

21. Ὁ Καραγιαννόπουλος (*ὁ.π.*, σελ. 186), τὶς κινήσεις αὐτὲς τὶς ἀποδίδει στὸν ζήλο τοῦ νεοφώτιστου (ἐπειδὴ μόλις εἶχε βαπτιστεῖ) Θεοδοσίου.

22. Β. Φειδάς, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τ. 1, Ἀθήνα 1997, σελ. 519.

23. Φειδάς, *ὁ.π.*, σελ. 520.

24. Σωζομενός, (*ὁ.π.*, σελ. 304¹⁸⁻²¹). **Σε** ἄλλο σημεῖο ὁ Σωζομενός (*ὁ.π.*, σελ. 308¹⁴⁻¹⁶) ἀναφέρει: ἐν τάχει τε καὶ σύνοδον ἐπισκόπων ὁμοδόξων αὐτῶ συνεκάλεσε βεβαιότητός τε ἕνεκα τῶν ἐν Νικαίᾳ δοξάντων καὶ χειροτονίας τοῦ μέλλοντος ἐπισκοπεῖν τὸν Κωνσταντινοπόλεως θρόνον. **Καὶ** ὁ Σωκράτης (*ὁ.π.*, σελ. 279¹⁴⁻¹⁶) συμφωνεῖ, ἀφοῦ ἀναφέρει, ὅτι ὁ Θεοδόσιος συγκάλεσε Σύνοδο ἐπὶ τῶ κρατῶναι τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν καὶ χειροτονῆσαι τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπίσκοπον.

25. J. Mansi, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, τ. 3, ἐκδ. H. Weiter, Paris et Lipsiae 1901-1927, σελ. 558-559: μὴ ἀθετεῖσθαι τὴν πίστιν τῶν πατέρων τῶν τριακοσίων δεκαοκτώ, τῶν ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας συνελθόντων, ἀλλὰ μένειν ἐκείνην κρῖαν καὶ ἀναθεματισθῆναι πᾶσαν αἴρεσιν καὶ εἰδικῶς τὴν τῶν Εὐνομιανῶν, εἴτουν Ἀνομοίων, καὶ τῶν Ἀρειανῶν, εἴτουν Εὐδοξιανῶν, καὶ τὴν τῶν Ἡμιαρειανῶν, εἴτουν Πνευματομάχων, καὶ τὴν τῶν Σαβελλιανῶν καὶ τὴν τῶν Μαρκελλιανῶν καὶ τὴν τῶν Φωτεινιανῶν καὶ τὴν τῶν Ἀπολιναριστῶν.

26. Φειδάς, *ὁ.π.*, σελ. 525.

27. Ἐπειδὴ ἡ σύγκληση τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἦταν ἀποκλειστικὴ πρωτοβουλία τοῦ Αὐτοκράτορα Μαρκιανοῦ καὶ τῆς Πουλχερίας καὶ ὄχι κάποιου ἐκκλησιαστικοῦ Ἱεράρχη, ὅπως μᾶλλον συνέβη στὴν Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, γι' αὐτὸ καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸ ζεῦγος, γιὰ αὐτὴν του τὴν πρωτοβουλία, ἀποκλήθηκε νέος Κωνσταντίνος καὶ νέα Ἑλένη ἀντίστοιχα. **Ἐπιπλέον**, ὁ Μαρκιανὸς ἐπευφημήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἐπισκόπους ὡς ἱερέας, ἐνῶ τὸν Θεοδόσιο Β', στὴν Σύνοδο τοῦ 448, τὸν ἐπευφήμησαν μὲ τὶς λέξεις: τῷ ἀρχιερεῖ βασιλεῖ. **«Γιὰ** πρώτη φορὰ μετὰ τὸ Μέγα Κωνσταντῖνο αὐτοκράτορας (ἐννοεῖ τὸν Θεοδόσιο Β') συμμετέχει τόσο ἐνεργῶς στὶς ἐργασίες συνόδου», βλ. **Β. Κουκουσάς**, *Ὁ ρόλος τοῦ αὐτοκράτορος στὴ συνοδικὴ πράξις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν 5ο αἰ. Μὲ βάση τὶς πηγές*, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 93. **Πιστεύω**, ὅτι ἂν ἡ σύγκληση μίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἦταν καθαρὰ ἰδέα τοῦ Αὐτοκράτορα Θεοδοσίου Α', εἶναι σίγουρο ὅτι ἡ θεωρία, περὶ ἐξουσίας, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισηδέκ, τοῦ ἀγενεαλόγητου ἄρχοντα τῆς Π.Δ., ὁ ὁποῖος συγκέντρωνε στὸν ἑαυτό του καὶ τὴν βασιλικὴ καὶ τὴν ἱερατικὴ Ἐξουσία, θὰ εἶχε ξεκινήσει μὲ τὸν Μέγα Θεοδόσιο καὶ ὄχι μὲ τὸν ἐγγονό του, Θεοδόσιο Β'.

28. Θεόδωρος Ἀναγνώστης, *ὁ.π.*, σελ. 77²⁶⁻²⁸: τῶν ἑκατὸν πενήκοντα ἐπισκόπων ὀρθοδόξων τὴν σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει συναθροισθῆναι Θεοδόσιος πα-

ρεσκεύασε, τὰ ἐν Νικαῖα βεβαιῶσαι σπουδάζων δόγματα. Λεπτομέρειες γιὰ τοὺς ἑπτὰ Κανόνες ποὺ θέσπισε ἡ Β΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καθὼς καὶ τὸ Σύμβολο Νικαῖας-Κωνσταντινουπόλης, βλ. **Φειδάς, ὁ.π.**, σελ. 530-529 καὶ **Στεφανίδης, ὁ.π.**, σελ. 200-202. **Πρβλ. Α. Μόσχος, Συνοπτικὴ Ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ**, τ. 1, Ἡ πρώτη χιλιετία, Ἀθήνα 2013, σελ. 124, καὶ **King, ὁ.π.**, σελ. 36-46.

29. Σωζομενός, ὁ.π., σελ. 314¹⁹⁻²²: Θεοδόσιος δὲ ὁ βασιλεὺς ὀλίγον τῆς προτέρας συνόδου διαλιπὼν χρόνον, αὐθις τοὺς προεστῶτας τῶν ἀκμαζουσῶν τότε αἰρέσεων συνεκάλεσεν, ἢ πεισθησομένους ἢ πείσοντας περὶ ὧν διεφέροντο.

30. Σωζομενός, ὁ.π., σελ. 314²²⁻²³.

31. Σωκράτης, ὁ.π., σελ. 284²⁰⁻²³: ὁ δὲ βασιλεὺς δέχεται μὲν τοὺς συνεληλυθότας, καὶ τὸ παρ' ἐκάστου δόγμα ἐγγραφοῦ λαβὼν, καθ' ἑαυτὸν τε γενόμενος ἠῶζατο ἐκτενωῶς συνεργῆσαι αὐτῶ τὸν θεὸν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπιλογίην.

32. Σωκράτης, ὁ.π., σελ. 284²³⁻²⁴: εἶτα ἕκαστον τῶν γεγραμμένων δογμάτων ἀναγνοὺς τὰ μὲν ἄλλα πάντα ὡς χωρισμὸν τῆς Τριάδος εἰσάγοντα μεμψάμενος ἔρρηξε, μόνην δὲ τὴν τοῦ Ὁμοουσίου ἐπαινέσας ἐδέξατο.

33. Θεόδωρος Ἀναγνώστης, ὁ.π., σελ. 79⁵⁻⁶: Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ὅπου οἱ ἀποφάσεις μίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου γίνονται Νόμοι τοῦ Κράτους, βλ. *Codex Theodosianus*, XVI. 1.3.

34. Codex Theodosianus, XVI. 5.8. **King, ὁ.π.**, σελ. 34-35.

35. Ὁ.π., XVI. 5. 16.

36. Ὁ.π., XVI. 5. 17.

37. Ὁ.π., XVI. 5. 9.

38. Ὁ.π., XVI. 5. 7.

39. Ὁ.π., XVI. 7. 3.

40. Ὁ.π., XVI. 5. 19.

41. Ὁ.π., XVI. 5. 11.

42. Ὁ.π., XVI. 5. 12. **Σ**ὲ περίπτωσι παρακοῆς, προβλέπονταν καὶ αὐστηρὰ πρόστιμα, βλ. *Codex Theodosianus*, XVI. 5. 21. **Williams - Friell, ὁ.π.**, σελ. 59.

43. Codex Theodosianus, XVI. 5. 14. **King, ὁ.π.**, σελ. 57.

44. Codex Theodosianus, XVI. 4. 2. καὶ XVI. 5. 24. **Σωζομενός, ὁ.π.**, σελ. 308¹¹⁻¹³: καὶ τὰς ἐπ' ἀγορᾶς ἔριδας καὶ συνόδους ἀπηγόρευσε καὶ διαλέγεσθαι τὸν αὐτὸν τρόπον περὶ φύσεως ἢ οὐσίας Θεοῦ οὐκ ἀκίνδυνον ἐποιεῖτο, νόμον θέμενος περὶ τούτου καὶ τιμωρίαν ὀρίσας.

45. King, ὁ.π., σελ. 52.

46. Codex Theodosianus, XVI. 7. 4. καὶ XVI. 7. 5.

47. King, ὁ.π., σελ. 53.

48. Οἱ Williams - Friell (ὁ.π., σελ. 37-38) πιστεύουν ὅτι ἡ πληθώρα αὐτῶν τῶν Νόμων δείχνει, ὅτι ὑπῆρχε ἀστάθεια στὴν ἐπιβολή τους, ἐνῶ ὁ σκοπὸς τοῦ Θεοδοσίου θὰ πρέπει νὰ ἦταν ἡ πειθὼ καὶ ἡ ἀπειλὴ τῶν αἰρετικῶν, παρὰ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν Νόμων του.

49. Williams - Friell, ὁ.π., σελ. 38.

50. A. Jones, The later roman empire 284-602, Oxford 1964, σελ. 169.

51. Θεόδωρος Ἀναγνώστης, ὁ.π., σελ. 81¹⁶⁻¹⁷. **Σωζομενός, ὁ.π.**, σελ. 324⁹⁻¹³.

52. Codex Theodosianus, XVI. 2. 27: *Nulla nisi emensis sexaginta annis, cui votiva domi proles sit, secundum praeceptum apostoli ad diaconissarum consortium transferatur. Tum filiis suis, curatore, si id aetas poscit, petito, bona sua idoneis sedula religione gerenda committat, ipsa tantum praediorum suorum redditus consequatur, de quibus servandi abalienandi donandi distrahendi relinquendi vel quoad superest vel cum in fata*

concedit et libera ei voluntas est, integra sit potestas. Nihil de monilibus et superlectilibus, nihil de auro argento ceterisque clarae domus insignibus sub religionis defensione consumat, sed universa integra in liberos proximosve vel in quoscumque alios arbitrii sui existimatione transcribat ac si quando diem obierit, nullam ecclesiam, nullum clericum, nullum pauperem scribat heredes. Careat namque necesse est viribus, si quid contra vetitum circa personas specialiter comprehensas fuerit a moriente confectum. Immo si quid ad his morienti fuerit extortum, nec tacito fideicommisso aliquid clericis in fraudem venerabilis sanctionis callida arte aut probrosa cuiuspiam coniventia deferatur; extorres sint ab omnibus quibus inhiaverant bonis. Et si quid forte per epistulam codicillum donationem testamentum, quolibet denique detegitur genere conscriptum erga eos, quos hac sanctione submovimus, id nec in iudicium devocetur, sed vel ex intestato is, qui sibi competere intellegit, statuti huius definitione succedat, si quis se agnoscit filium, si quis probat propinquum, si quis denique vel casu vel iudicio, pro solido pro portione, heres legatarius fidei commissarius apertis deprehenditur codicillis, fruatur fortunae munere, conscientiae suae fructu et submotis his adque deiectis in hereditariis corporibus potestate utatur heredis.

53. Θεόδωρος Ἀναγνώστης, ὁ.π., σελ. 85²⁰⁻²¹. Θεοφάνης, ὁ.π., σελ. 74⁵⁻⁷.

54. Σωκράτης, ὁ.π., σελ. 292²⁶⁻²⁸.

55. Σωζομενός, ὁ.π., σελ. 313¹⁹⁻²². Σωκράτης, ὁ.π., σελ. 281¹⁴⁻¹⁵.

56. Πασχάλιον Χρονικό, σελ. 564¹³⁻¹⁵. Γεώργιος Μοναχός, Χρονικό, ἔκδ. C. De Boor, *Georgii Monachi Chronicon*, τ. 2, Stuttgart 1978, σελ. 582¹⁵⁻¹⁶.

57. Συμεὼν Μαγιστρὸς καὶ Λογοθέτης, Χρονογραφία, ἔκδ. St. Wahlgren, *Symeonis Magistri et Logothetae Chronicon* [CFHB 44/1], Berlin 2006, σελ. 120¹⁰⁻¹²¹.

58. Σωζομενός, ὁ.π., σελ. 345¹¹⁻¹⁴. Ξανθόπουλος, ὁ.π., PG 146, στ. 916B.

59. Θεόδωρος Ἀναγνώστης, ὁ.π., σελ. 83²³⁻²⁴. Πασχάλιο Χρονικό, σελ. 564¹⁶⁻¹⁹.

60. Θεοδώρητος Κύρου, ὁ.π., σελ. 317⁹⁻¹⁴. Σωζομενός, ὁ.π., σελ. 332¹²⁻¹³. **Ο** Σωκράτης (ὁ.π., σελ. 289²¹⁻²⁴) προσθέτει ὅτι: τὰ μὲν οὖν ἱερά κατεστρέφετο, τὰ δὲ ἀγάλματα τῶν θεῶν μετεχωνεύετο εἰς λεβήτια καὶ εἰς ἑτέρας χρείας τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας, τοῦ βασιλέως χαρισαμένον τοὺς θεοὺς εἰς δαπανήματα τῶν πτωχῶν. **Μ**ὲ τὸν Σωκράτη συμφωνεῖ καὶ ὁ Θεόδωρος Ἀναγνώστης (ὁ.π., σελ. 81¹⁻³). **Ο** Φιλοστόργιος (ὁ.π., σελ. 134⁴⁻⁵) ἀναφέρεται μόνο στὸν θερμὸ ζῆλο ποὺ εἶχε ὁ Αὐτοκράτορας ἐναντίον τῶν εἰδώλων.

61. Ἰωάννης Μαλάλας, Χρονογραφία, ἔκδ. H. - G. Beck, A. Kambylis, R. Keydell, *Ioannis Malalae Chronographia* [CFHB 35], Berlin 2000, σελ. 266⁶⁰⁻⁶¹. Θεοφάνης, ὁ.π., σελ. 71¹⁵⁻¹⁶. Γεώργιος Μοναχός, ὁ.π., σελ. 583¹³⁻¹⁵. Λέων Γραμματικός, Χρονογραφία, ἔκδ. B. Bekker, *Leonis Grammatici Chronographia* [CSHB], Bonn 1842, σελ. 102⁸⁻¹⁰. **Τὸ Πασχάλιον Χρονικό** (σελ. 561¹¹⁻¹⁶) εἶναι ἡ μοναδικὴ πηγὴ ποὺ μνημονεύει τὴν μετατροπὴ δύο εἰδωλολατρικῶν ναῶν σὲ ἐκκλησίες. Γεώργιος Κεδρηνός, *Σύνοψις ἱστοριῶν*, ἔκδ. I. Bekker, *Gedrenus Ioannis Scylitzae opera* [CSHB], τ. 1, Bonn 1838, σελ. 576¹⁸⁻²⁰.

62. Ζώσιμος, *Νέα Ἱστορία*, ἔκδ. I. Bekkeri, *Zosimus* [CSHB], Bonn 1837, σελ. 218³⁻⁴.

63. Ζώσιμος, ὁ.π., σελ. 245¹⁷⁻¹⁹.

64. Ζώσιμος, ὁ.π., σελ. 245¹⁹⁻²⁴⁶¹.

65. King, ὁ.π., σελ. 71.

66. Αἰβάνιος, *Πρὸς Θεοδοσίον τὸν βασιλέα ὑπὲρ τῶν ἱερῶν*, ἔκδ. R. Foerster, *Libanii Opera*, Lipsiae 1906, σελ. 87-118, ἐδῶ σελ. 91⁸⁻¹². Πρβλ. King, ὁ.π., σελ. 71.

67. Αἰβάνιος, ὁ.π., σελ. 91¹⁷⁻¹⁹.

68. Αἰβάνιος, ὁ.π., σελ. 91¹⁹⁻⁹³²⁰.

69. Αἰβάνιος, ὁ.π., σελ. 117⁴⁻⁷. **Ο** Κονιδάρης [*Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλά-*

δος, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου μέχρι σήμερον (49/50-1951), τ. 1, Ἀθήνα 1954, σελ. 452], αὐθαίρετα ἀναφέρει, ὅτι ὁ Θεοδοσίος διέταξε τὴν καταστροφή τῶν ἱερῶν τῶν ἐθνικῶν. **Ο** Millar (*A greek roman empire. Power and belief under Theodosius II (408-450)*). Los Angeles - London 2006, σελ. 117), ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ βιαιότητες ἐναντίον τῶν ναῶν ἔγιναν μὲ τὴν ὑποστήριξη τῶν αὐτοκρατορικῶν δυνάμεων.

70. Αἰβάνιος, ὁ.π., σελ. 117¹⁵⁻¹⁶.

71. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα εἶναι ἡ καταστροφή τοῦ ναοῦ τοῦ Σεραπειῶν, στὴν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου.

72. Πρβλ. Williams - Friell, ὁ.π., σελ. 90.

73. Jones, ὁ.π., σελ. 168.

74. *Codex Theodosianus*, XVI. 10. 10.

75. Ὁ.π., XVI. 10. 11.

76. Ὁ.π., XVI. 10. 12.

77. King, ὁ.π., σελ. 85.

78. Θεοδώρητος Κύρου, ὁ.π., σελ. 307²⁻¹². **Ε**νας ἡνίοχος προσπάθησε νὰ βιάσει τὸν Γότθο στρατιωτικὸ Βουθερίχο καὶ ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς πράξης του, κλείστηκε στὴν φυλακὴ. **Ο** λαὸς τῆς πόλης ἀπαίτησε νὰ ἐλευθερωθῆ ὁ ἡνίοχος γιὰ νὰ πάρει μέρος στοὺς ἐπικείμενους ἵπποδρομίους ἀγῶνες τῆς πόλης. **Ο**ταν δὲν εἰσακούστηκε, ξεσηκώθηκε καὶ σκότωσε τὸν Γότθο. **Η** ὁμοφυλοφιλία τιμωροῦνταν μὲ δημόσια πυρπόληση, βλ. *Codex Theodosianus*, XI. 7. 6.

79. King, ὁ.π., σελ. 68.

80. Θεοδώρητος Ἀναγνώστης, ὁ.π., σελ. 309.

81. Ὁ.π., σελ. 309²³: ὁκτὼ γὰρ ἠναλώθησαν μῆνες.

82. Ὁ.π., σελ. 311²⁰-312¹².

83. King, ὁ.π., σελ. 69.

84. Εἶναι θαυμαστὴ ἡ φράση τοῦ Ἀμβροσίου πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό: *ἀλουργὶς γὰρ βασιλέας, οὐχ ἱερέας ποιεῖ*, βλ. Θεοδώρητος Κύρου, ὁ.π., σελ. 313³.

85. K. Holum, *Theodosian Empresses, Women and imperial dominion in late antiquity*, Los Angeles 1982, σελ. 22.

86. Θεοδώρητος Κύρου, ὁ.π., σελ. 314²⁻³.

87. Θεοδώρητος Κύρου, ὁ.π., σελ. 314⁶. **Ο** Θεοδώρητος Ἀναγνώστης, (ὁ.π., σελ. 84¹⁷⁻¹⁸) καὶ ὁ Θεοφάνης (ὁ.π., σελ. 72⁹⁻¹⁰) τὴν Πλακίλλα τὴν ἀποκαλοῦν εὐσεβὴ καὶ φιλόπτωχη. **Β**λ. ἐπίσης καὶ Ἰωάννης Ζωναράς, *Ἐπιτομὴ ἱστοριῶν*, ἔκδ. Th. Büttner-Wobst, *Ioannis Zonarae Epitome Historiarum* [CSHB], τ. 3, Bonnæ 1879, σελ. 87³⁻⁴.

Δ. Κωνσταντέλος, *Βυζαντινὴ φιλανθρωπία καὶ κοινωνικὴ πρόνοια*, μτφρ. Σύλλογος “Κοινωνικὴ προσπάθεια”, Ἀθήνα 1983 (=D. Constantelos, *Byzantine philanthropy and social welfare*, New Brunswick-New Jersey 1968), σελ. 180.

88. Θεοδώρητος Κύρου, ὁ.π., σελ. 314⁸.

89. Γρηγόριος Νύσσης, *Ἐπιτάφιος λόγος εἰς Πλακίλλαν βασίλισσαν*, PG 46, στ. 877-892, ἐδῶ στ. 889D-892A.

90. Θεοδώρητος Κύρου, ὁ.π., σελ. 314¹²⁻¹³. Κωνσταντέλος, ὁ.π., σελ. 219.

91. **Η** Πλακίλλα συνήθιζε νὰ λέει: τὸ μὲν χρυσίον διανέμειν τῇ βασιλείᾳ προσήκει, ἐγὼ δὲ ὑπὲρ αὐτῆς γε τῆς βασιλείας τὴν αὐτουργίαν τῷ δεδωκότι προσφέρω, βλ. Θεοδώρητος Κύρου, ὁ.π., σελ. 314¹⁴⁻¹⁵.

92. Θεοδώρητος Κύρου, ὁ.π., σελ. 314¹⁶⁻¹⁹.

93. Σωκράτης, *ὁ.π.*, σελ. 307¹⁹⁻²¹. **H**olum, *ὁ.π.*, σελ. 23.
94. Θεόδωρος Ἀναγνώστης, *ὁ.π.*, σελ. 66²². Ξανθόπουλος, *ὁ.π.*, PG 146, στ. 769C.
95. Γρηγόριος Νύσσης, *ὁ.π.*, σελ. 861B.
96. *Ὅ.π.*, στ. 861C.
97. *Ὅ.π.*, σελ. 884B.
98. *Ὅ.π.*, σελ. 885B.
99. *Ὅ.π.*, σελ. 889B.
100. *Ὅ.π.*, σελ. 892B.
101. *Ὅ.π.*, σελ. 892C.
102. Γρηγόριος Νύσσης, *Εἰς Πουλχερίαν λόγος*, PG 46, στ. 863-878, ἐδῶ 865D.
103. **S. Ambrossii Mediolanensis episcopi**, *De obitu Theodosii oratio*, PL 16, στ. 1447-1468, ἐδῶ στ. 1462B.
104. Γρηγόριος Νύσσης, *Εἰς Πλακίλλαν*, στ. 889C.
105. **H**olum, *ὁ.π.*, σελ. 23.
106. Θεοδώρητος Κύρου, *ὁ.π.*, σελ. 313¹⁰⁻¹¹.
107. *Ὅ.π.*, σελ. 327¹¹⁻¹².
108. *Ὅ.π.*, σελ. 327¹⁹.
109. Σωζομενός, *ὁ.π.*, σελ. 336²³-227².
110. Σωκράτης, *ὁ.π.*, σελ. 288¹⁹⁻²⁰: *ὁ δὲ βασιλεὺς οὕτως ἦν περὶ τὸν χριστιανισμὸν ἐλλαβῆς.*
111. Θεοφάνης, *ὁ.π.*, σελ. 70²⁷. Τὸν ἴδιο χαρακτηρισμὸ τοῦ ἀποδίδει καὶ ὁ Ἱστορικὸς Γεώργιος Κεδρηνός (*ὁ.π.*, σελ. 552⁹), ἐνῶ στὰ *Chronica Byzantina Breviora*, ἔκδ. P. Schreiner, *Die byzantinischen Kleinchroniken*, Wien 1975, σελ. 131 ἀποκαλεῖται *ἐνσεβέστατος*.
112. Θεοφάνης, *ὁ.π.*, σελ. 73³³.
113. Γεώργιος Κεδρηνός, *ὁ.π.*, σελ. 552¹⁰.
114. Λιβάνιος, *ὁ.π.*, σελ. 88¹³⁻¹⁴.
115. **Latinus Pacatus Drepanius**, *Panegyric of Theodosius*, στὸ C. Nixon - Barbara Rodgers (ἔκδ.), *In praise of later roman emperors, the panegyrici Latini*, Oxford 1994, σελ. 437-522, ἐδῶ σελ. 510⁴ καὶ 511³.
116. Ἰωάννης Μαλάλας, *ὁ.π.*, σελ. 266⁵⁶.
117. Γρηγόριος Νύσσης, *Εἰς Πουλχερίαν*, στ. 865D.
118. **Ambrosii**, *ὁ.π.*, στ. 1460A.
119. **Ambrosii**, *ὁ.π.*, στ. 1458D.
120. **Ambrosii**, *ὁ.π.*, στ. 1468B.
121. **Συναξάριον Κωνσταντινουπόλεως**, ἔκδ. **H. Delehaye**, *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris*, [Acta Sanctorum], Brussels 1902, σελ. 205²⁴⁻²⁵. Αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ γνωστὸ βυζαντινὸ Συναξάριο, ποὺ ἀποτελέσσε καὶ τὴν βάση ὅλων τῶν μετέπειτα Συναξαρίων. Τὸ συναξάριο αὐτὸ εἶχε χαθεῖ καὶ ἀνακαλύφθηκε τὴν τελευταία ἑκατονταετία ἀπὸ τὸν Γάλλο Ἰησοῦτη Σιρμόνδο καὶ γι' αὐτὸ ὀνομάσθηκε καὶ «Σιρμονδιανὸ Συναξάριο». Δημιουργήθηκε μὲ διαταγὴ τοῦ Αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογέννητου (944-959) καὶ ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Διάκου καὶ Βιβλιοθηκάρου Εὐάριστου. Ἄν βασιστοῦμε στὰ λόγια ποὺ ἀναφέρει ὁ Εὐάριστος στὸν Πρόλογο, τότε ὁ λόγος ποὺ συντάχθηκε τὸ Συναξάριο θὰ πρέπει νὰ ἦταν ἡ αὐτοκρατορικὴ προσπάθεια νὰ μπεῖ μία «τάξη» στὰ πολλὰ ἀνεπίσημα ἴσως Συναξάρια ποὺ κυκλοφοροῦσαν σὲ ὅλη τὴν βυζαντινὴ ἐπικράτεια. Στὴν ἴδια ἡμερομηνία τοποθετεῖ τὴν μνήμη τοῦ Αὐτοκράτορα καὶ τὸ

Τὸ *Τυπικὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας*, ἔκδ. **J. Mateos**, *Le typicon de la Grande Église*, v. 1. *Le cycle des douze mois*, Roma 1962, σελ. 96¹⁵⁻¹⁶.

122. Συναξάριον **Κων/Πολης**, ὁ.π., σελ. 46²¹⁻²².

123. Τὸν 12ο αἰ. ὁ **Μαυρίκιος**, Διάκονος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, δηλαδή τῆς ἁγίας Σοφίας, ἴσως ἀπὸ πατριαρχικὴ ἐντολή, συνέταξε ἕναν **Συναξαριστὴ**. **Εἶναι** χαρακτηριστικό, ὅτι ὁ **Συναξαριστὴς** τοῦ **Μαυρικίου** περιορίζεται κυρίως στὸ ἑορτολόγιο τῆς «Ἐκκλησίας» τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ δὲν περιλαμβάνει τοὺς Ἅγίους ἄλλων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. **Ἡ** «ἑλληνικὴ» γλώσσα τοῦ **Συναξαριστὴ** τοῦ **Μαυρικίου** φαινόταν, ἀργότερα, ἀκατανόητη στὸν ὑποδουλωμένο ἀγράμματο ἑλληνικὸ λαό. **Γιὰ** τὸν λόγο αὐτό, οἱ Μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου Ὑόρου παρακίνησαν τὸν Ἁγιορείτη **Μοναχὸ Νικόδημο** νὰ ἐπιχειρήσει νέα μετάφραση τοῦ **Συναξαρίου**. **Ὁ** Ἁγιορείτης **Μοναχὸς** ἀναγκάστηκε νὰ χρησιμοποιήσει ἐπιπλέον **Συναξάρια** ποὺ βρίσκονταν στὸ Ἅγιο Ὑόρος, γιὰ νὰ προσθέσει νέους Βίους Ἁγίων, νὰ σβῆσει τὰ διπλά, τριπλά **Συναξάρια** καὶ τὶς ἀντίστοιχες μνῆμες Ἁγίων, νὰ προσθέσει ὀνομασίες καὶ χρονολογίες ὅπου ἔλειπαν, νὰ διαγράψει παράλογα καὶ ἐπείσαστα στοιχεῖα κ.ἄ. **Τὸ** ἔργο του ἐκδόθηκε μετὰ τὸν θάνατό του, τὸ 1819, μὲ τὸν τίτλο **«Μαυρικίου, Συναξαριστῆς τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ»**, σὲ τρεῖς τόμους.

124. **Ὁ** ἐκκλησιαστικὸς Ἱστορικὸς **Ξανθόπουλος** (ὁ.π., PG 146, στ. 920B), εἶναι ὁ μοναδικὸς ποὺ ἀναφέρει τὴν ἡμερομηνία ἀποβίωσης τοῦ **Θεοδοσίου** καὶ μάλιστα δεκαεπτὰ Ἰανουαρίου.

125. **Νικόδημος Ἁγιορείτης**, *Συναξαριστῆς τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ*, τ. 1-3, Βενετία 1819, ἐδῶ τ. 2, σελ. 38.

126. **Ὁ Μαυρίκιος** δὲν συμπεριέλαβε σχόλια γιὰ τὴν μνήμη τῆς Πλακίλλας στὸν **Συναξαριστὴ** του. Προστέθηκαν ἀργότερα ἀπὸ τὸν **Νικόδημο Ἁγιορείτη**.

127. *Μηναῖο Σεπτεμβρίου*, ἔκδ. Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανὸς Ἰμβριος, Βενετία 1863, σελ. 92.

128. **Κ. Δουκάκης - Α. Γεωργίου**, *Μέγας Συναξαριστῆς*, Ἀθήνα 1890, τ. Ἰανουάριος, σελ. 316-318 καὶ τ. Σεπτέμβριος, σελ. 185-187. **Μ. Λαγγῆς**, *Ὁ Μέγας Συναξαριστῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1995, τ. Ἰανουάριος, σελ. 551 καὶ τ. Σεπτέμβριος σελ. 344-345.

129. **Μ. Γεδεῶν**, *Βυζαντινὸν ἑορτολόγιον*, Κωνσταντινούπολη 1899, σελ. 60. **Ὁ Μ. Γεδεῶν** προχώρησε στὴν σύνταξη ἐνὸς νέου **Συναξαρίου**, ἐπειδὴ πίστευε ὅτι ὁ **Νικόδημος** ἔπεσε σὲ πολλὰ σφάλματα: *ἀλλὰ ποῦ μὲν εἰς τινὰ σφάλματα περιέπεσεν, ἔστιν ὅπου δὲ καὶ τὰ παλαιὰ κείμενα διορθῶσαι ζητήσας ἀνέτρεψε τὰ καλῶς κείμενα. Βιογραφία πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐπιφανῶν ἐλάνθανον τὸν Νικόδημο, τοποθεσία δὲ τινες ἐσφαλμένως ἠρμηνεύθησαν*, βλ. Γεδεῶν, ὁ.π., σελ. 10.

130. Γεδεῶν, ὁ.π., σελ. 168-169.

131. **Σ. Εὐστρατιάδης**, *Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 2010, σελ. 175.

132. **Ὁ.π.**, σελ. 394.

133. **Χ. Τσολακίδης**, *Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδοξίας*, Ἀθήνα 1997, σελ. 74 καὶ 881.

134. **Νικόδημος**, ὁ.π., τ. 2, σελ. 38. **Γεδεῶν**, ὁ.π., σελ. 60.

135. **Σωκράτης**, ὁ.π., σελ. 356²³. **Θεοφάνης**, ὁ.π., σελ. 68²³. **Γεώργιος Μοναχός**, ὁ.π., σελ. 561²⁰. **Ὁ Ξανθόπουλος** (ὁ.π., PG 146, στ. 921A) εἶναι ὁ μοναδικὸς ποὺ τὸν Αὐτοκράτορα τὸν ἀποκαλεῖ μέγιστο: *λαμπρῶς δ' οὕτω τὴν Ἐκκλησίαν αἰξήσας ὁ μέγιστος Θεοδόσιος*. **Θεόδωρος Σκουταριώτης**, *Σύνομις Χρονική*, ἔκδ. Κ. Σάθας, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη ἢ Συλλογὴ ἀνεκδότων μνημείων τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας*, τ. 7, Βενετία 1894, σελ. 1-556, ἐδῶ σελ. 62²⁵.

